

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Johannis Meyeri S. Literarum Doct. & Prof. Uxor Christiana Sive De Conjugio Inter Duos Deque Incestu Et Divortiis, Dissertationes Tres

Meier, Johannes

Amstelædami, 1688

Sectio II. Conjugium inter Duos non repugnare, sed conforme & congruum esse Juri naturali, demonstratur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40272

Exod. XXI. 2. & seq. Lev. XXV. 39. & seq. quod uxor habet in maritum I Cor. VII. 3. 4. Quo pertinent diversæ leges Exod. XXI. 20. & seqq. libero homine, adulto aut infante, a bove cornūpeta occiso, herus, cui constitit de illius violentiæ assuetudine, ad mortem condemnatus est, com. 29. 31. seruo autem necato, etiam pretiosissimo, aut ancilla, triginta argenteis siclis domino ejus satisfieri poterat. Et apud Romanos *uxor pudica, maritoque in omnibus obsequens, æque ac ille domus erat domina*, teste Dion. Halicar. *Antiquit. Rom. lib. II.* quod per clavem sponsæ traditam, significatum volunt. Consiliarios princeps, quo simili uti amat Arcuarus p. 92. 93. adhibere potest plurimos, exemplo regum & principum, quorum meminerunt sacræ literæ I. Reg. XII. 6. 8. 2 Reg. VI. 8. I Par. XIII. 1. 2 Paral. XX. 21. XXX. 2. XXXII. 3. commendante Salomone Prov. XI. 14. XIII. 10. XIX. 20. qui quid e commodo sit non culinæ privatæ, sed totius Reipublicæ vel provinciæ, in cunctis expeditionibus, in rebus arduis & dubiis, necessaria consilia suggerunt. Sed alia ratio est curæ domesticæ, cui virum cum una focia & consiliaria sufficere, summus Moderator judicavit.

SECTIO SECUNDA.

Conjugium inter Duos non repugnare, sed conforme & congruum esse furi naturali, demonstratur.

CAPUT I.

Quid & quod sit jus nature.

Sufficeret quidem demonstrasse e Creatione & institutione primæva conjugii, monogamiam legi divinæ, & naturæ a Deo constitutæ conformem placere Deo, nisi polygamie patroni uxorum pluralitatem cum jure naturæ maxime concordare gloriantur; ideoque operæ pretium erit, priusquam ad alia progrediar, ejus essentiam & existentiam demonstrare, quia non desunt, qui illud in dubium plane vocant, vel finistre interpretantur, in quibus tamen prolixè refellendis non laborabo; atque deinde ex illo jure argumenta pro causa nostra depromere, quæque attulerunt adversarii, paullo curatius examinare: Cujus methodi in prolegomenis rationem dedi.

II. Ra-

II. Ratio formalis *juris naturalis* consistit in eo, quod homines inde a creatione mundi, recta ratio docet, ex ideis & notionibus sive cogitationibus, a causa & ratione Superiore impressis, quas de Deo, supremo & perfectissimo Ente, de semetipsis, reliquisque mentibus & hominibus, nec non de corporibus eorumque motu, in se reperiunt, ad quas si attendant, naturam justis & injustis deprehendunt; Etenim imago Dei, ad quam homo conditus est, requirebat, ut Deus legem in officio erga se & homines consistentem, pectoris tabellis sive cordibus inscriberet Jer. XVII. I. xxxi. 33. Rom. II. 15. 2 Cor. III. 3. aut proprie loquendo, falem facultatem inderet, qua Deum summum & pulcherrimum bonum amarent, atque omnia ad suæ existentiae rationem referrent, omnibusque virtutibus inter se connexis, quibus societas humana conservetur, operam navarent, in quo amor proximi consistit. Scriptura enim cordis, non literis & syllabis calamo exaratis, vel stylo insculptis constat, cujus anima rationalis & spiritualis capax non est, sed metaphorice significat, non minus præsentem esse summam eorum, quæ lege continentur, quam præsens est in charta aliave materia, quod ei inscriptum. Summa igitur juris naturalis est, obligari ad agendum, quod rectæ rationi consentaneum, & absolute ac simpliciter optimum est.

III. Creaturæ, quæ luminis naturalis beneficio a nobis cognoscuntur, satis ostendunt, se non esse a seipsis, cum non possideant summas perfectiones, cum primis nobiliores creaturæ, quales sunt homines, qui in se notitiam summarum perfectionum deprehendunt, quas se tamen non habere intelligunt, comparando eas cum idea & conceptu Entis perfectissimi. Multos igitur defectus in se deprehendentes, causam aliquam agnoscunt, a qua omnia producantur ac conserventur, & cui ipsi existentiam debeant, quam si haberent a se ipsis, quidni reliquas perfectiones, quarum illa fundamentum est, a se ipsis haberent? Ita ex notitia Dei & mentis nostræ intelligere promptum est, dari Superiorem & creatorem omnium, qui sit omnium Dominus & legislator, a quo dependeant omnes homines, & cui obedientiam præstare teneantur, haud secus ac liberi parentibus, subditi potestatibus supererminentibus.

IV. Et qui Deum ex necessitate primi motoris investigari non

agnoscunt, & nullum præter Naturam Numen admittunt, antiquissimum ac firmissimum Religionis fundamentum subruere moluntur. Motus enim omnium corporum, absque interventu voluntatis humanæ, a voluntate causæ primæ, & impressa vi primæ motoris fiunt, atque ab eadem permanente, secundum leges motus perpetuo determinantur. Quemadmodum etiam motus sensuum nostrorum organis impressi, quibus mens ad res apprehendendas ac judicandas impellitur, ab eadem prima causa ortum habent. Omnium rerum dispositio disponentem, ordo ordinantem, motus moventem arguit, ut ita Deus, qui oculis corporeis non videtur, nec videri potest, mente cognoscatur per creaturas, quod factum esse, dicit Apostolus jam ab origine mundi Rom. I. 20. Et quid aliud motus ille perpetuus, ista dispositio & ordinatio totius universi nobis indicant, quam legem naturæ immutabilem, cujus notitia hac ratione mentibus humanis ingeneratur?

V. Quibus accedunt honesti & turpis notiones, a Superiore causa hominum mentibus impressæ, quæ Apostolo Gentium dicuntur cogitationes accusantes & excusantes Rom. II. 15. quas non haberent, nisi bonum vel malum cognoscerent, a se perpetratum. Cur enim conscientia, quæ sociæ est scientia, quia socium Deum habet, quem semper priorem cognitorem supponit, reum perageret aut contra securum redderet, nisi præsentem & secretissima cordis inspicientem Deum agnosceret, sententiam pronunciatum eis, quæ vidit, accurate convenientem? unde Deus & conscientia junguntur Rom. IX. I. VIII. 16. I Joh. III. 20. Accusantis conscientia ratiocinatio erat in fratribus Josephi Gen. XLII. 21. & seq. deque futuro actu in Josepho Gen. XXXIX. 9. in Davide Psal. LI. 5. Et Carilinæ, Orestis, Gorgiæ, Alcibiadis, Tiberii, Caligulæ, Neronis, aliorumque bene multorum exempla, a profanis scriptoribus diligenter annotata, abunde testantur, conscientia terribilia & tormenta perpetuo turpia facta comitari. De quo Cicero *pro L. Pisone*: Suum quemque facinus, suum scelus, sua audacia, de sanitate & mente deturbat. Quamvis hic non exacte faciat suum officium, sed in ultimo judicio.

VI. Sicut e diametro innocens etiam inter ipsa tormenta fruatur securitate, & de poena metuens de innocentia gloriatur, quia sedet in arce animi judex ille domesticus, qui lege quadam domestica, mali bonique secretum judicium exercet. Qualis excusans

cusans erat conscientia in Iosepho Gen. xl. 15. in Davide Psal. xvii. 3. seq. in Paulo Act. xxiii. 1. de qua pariter Cicero l. ii. *Tusc. quest. Nullum theatrum virtuti conscientia majus.* Nisi honesti & turpis, iusti & iniusti sensus esset naturalis, non adornare studerent mortales, si quid turpe commiserint, & occultare, ut nihil commississe credantur. Est hæc non scripta, sed naturalis lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus, ait Cicero *Orat. pro T. A. Milone.*

VII. Qui natura, sine revelatione, quæ legis sunt, faciunt, quod Apostolus de gentibus affirmat Rom. ii. 14. illi ex notitia insita cognoscunt bonum & malum, unde dependent principia illa practica, Deum esse, eumque amandum atque colendum; proximum diligendum, honeste vivendum, neminem lædendum, suum cuique tribuendum, bonum sectandum, malum fugiendum, & id genus alia plurima axiomata, quæ jus naturæ constituunt. Loci istius vim impie enervat F. Cuperus in *Arcanis Atheismi Revelatis* p. 245. fingens, contra omnium exemplarium fidem, omniumque Interpretum sententiam, vocem *Φύσει natura*, jungendam esse cum *ἔχοντα habentes*. Incongruus enim inde & impossibilis sensus proficiscitur, cum in sequentibus verbis, *ἄρτοι νόμον μὴ ἔχοντες isti legem non habentes*, subintelligendum iterum esset *natura*, ob illa scilicet, quæ continuo sequuntur, *ἑαυτοῖς εἶσι νόμος sibi ipsis sunt lex*. Si enim nec naturæ legem habent, & Apostolus supponit, non habere legem externam & scriptam, quomodo sibi ipsis possunt esse lex? unde igitur habuerunt conscientiam accusantem & defendentem? Si enim sine lege, nihil eis illicitum fuit? Jus ergo naturæ a priori demonstrari atque investigari potest, quatenus ex communissima juris notione iustum vel legem supponit, lex vero rationem, ut ita sit iustum & decretum rationis, a superiore aliqua causa inditæ, quæ rebus naturalibus prospexerit. Deinde idem jus a posteriori, ex effectis quibusdam manifestis, nempe ex approbatis variorum Auctorum sententiis, e gentibus & seculis variis, atque ex legibus ac judiciis gentium, saltem moratorum, probatur.

VIII. Ideoque negat Apostolus, gentes simpliciter legis esse

ignorantes, quia natura faciunt, quæ legis sunt, & ob legis observantiam vel neglectum de seipsis testimonium perhibent. Non quidem omnia lege imperata faciunt, nec semper, nec ex eo principio, eoque, quo debebant, sine; præstant tamen aliqua, quæ ad amorem Dei & proximi referenda, mero naturali instinctu, nullo externo monitore ad ea excitatæ, ideoque sine externa & scripta Dei lege, solam naturam ducem sequentes. *Id opus legis est Rom. 11. 14. quod idem Apostolus Veritatem vocat cap. 1. 18. quoad pietatem vel amorem erga Deum, & iustitiam, sive amorem erga proximum, quam gentes injuste detinent.*

IX. Falsissimum ergo est Hobbessii commentum, has naturæ leges, & immutabiles propositiones, nova legislatoris auctoritate, ut vigorem legum obtineant, aut revelatione cuique particulariter data, hominumque consensu indigere. Ligant enim nos leges, licet legislatorem oculis externis non videamus, quod necessarium esse, impie supponitur, cum nē quidem Spiritus finiti & creatis sensibus comprehendantur, imo nec multo subtilia corpora. Sufficit nobis, manifestum fieri, illum jus habere imperandi omnibus, easque leges tulisse. Atqui hoc ipsum, quod homo conscientiam habet accusantem & excusantem, & quod a Dei rerumque creaturarum natura mentibus nostris imprimitur, legis Auctorem satis indicat, primam videlicet omnium causarum. Frivolum autem est, quod Dei leges statuat non vigere, nisi homines in legislatoris imperium consenserint. Quasi vero summus rerum arbiter, qui a nemine dependet, & absolutus est creator ac Dominus, a creatura & ab homuncione consensum petat, an velit legi suæ obedire nec ne. Qui dicit, *Matt. xx. 15. annon licet mihi, quod volo facere in mens?* Recte Dion Chrysost, *Orat. LXXV. Mundus semper eandem legem immotam custodit;* & ad calcem *Orat. Si quis legem auferat ex hominum vita, perinde opinor, ac si mens erepta fuerit.*

X. Neque existimandum cum Judæis & Seldeno, illam auctoritatem Leges naturæ consecutas esse pronuntiatione & traditione, cum celeberrima præcepta Noachidarum, quibus jus gentium universum comprehendi volunt, quorumque observationem omnibus hominibus incumbere statuunt, Adamo & Noacho pronuntiata. Quorum Adamo sex præscripta fuisse credunt, quæ complementum suum accepisse tempore Noachi arbitrantur, cui septi-

septimum fuerit superadditum. De quorum ordine videre est in Gemara Babyl. tit. Sanhed. cap. vii. fol. 56. 7omacap. vi. fol. 67. Majem. hilch. Melachim. cap. ix. Primum est זרה עבודה על de cultu extraneo, sive idololatria interdictum. II. השם על de blasphemia, sive maledictione (alii benedictione) nominis Divini. III. שפיכות דמים על de effusione sanguinis, sive homicidio. IV. גלות עיריות על de revelatione turpitudinum, sive adulterio. V. הגזל על de furto. VI. הדינים על mandatum de judiciis, seu obedientia civili. VII. אבר מן החי על de membro animalis viventis non comedendo; sive interdictum de esu sanguinis, Noacho superadditum. Quisquis ullum horum transgrediebatur, poenae capitalis reum fuisse & gladio puniendum, tradunt. מיתתו ח. III.

XI. Quis autem animum inducere potest, ut credat, istam Doctorum traditionem ex una gente, sufficientem esse legis naturae promulgationem, toti generi humano factam, cui illa innotuisse omnia non videntur. Neque fit verisimile, Scriptores sacros ista praecepta, si ante Mosis tempora ista forma & numero extitissent, silentio praeteriisse, & Josephum eorum mentionem non fecisse. Et Apostolus Rom. II. 12. cum gentiles objicere potuissent, solos Judaeos juste posse damnari, quia soli legem audiverint, in monte Sinai promulgatam, respondere potuisset, ipsis tradita fuisse praecepta Noachidarum. Ille autem ostendit, quod quamvis eam legem scriptam non audiverint, absque illa tamen peccaverint, cum aliam habuerint cordibus inscriptam, quam violarint. Ne dicam, quod leges istas, Adamo latas, tempore Noachi auctas esse velint, cum tamen incrementum non capiat lex naturae, quod immutabile idem manet in aeternum. Alias rationes siccio pede praetereo. Sunt ergo juris naturalis dictamina, & decalogo repetita, quae in Israelitarum republica videntur olim usurpata, juxta quae bello capti, tum profelyti & in eorum portis habitantes, vitam instituerent.

XII. Objiciunt, qui legem naturae impugnant, ex moribus paucorum hominum male concludi, judicium omnium, & easdem leges ab omnibus observari. Graecis, Romanis, humanioribus quibusque & mansuetis gentibus, barbaros, anthropophagos, aliave scelera committentes opponunt, & pessima nequissimorum hominum exempla. Sed non valet consequentia, regulae morum ubique non observantur, ergo plane non existunt.

stunt. Distinguendum inter principia omnibus hominibus innata, atque inter usum & exercitium. Multa vera sunt, quæ latent, sicut ignis in silice, qui non apparet, nisi excutiat. Non est ratio & cogitatio infantum nulla, quia per opera & actiones se non exerit. Sol non perit, licet a nobis ob interposita corpora quandoque non videatur. Non perit vera Ecclesia tempore Eliæ, & sub N. T. in papatu, quia latuit. Non ideo lex scripta aut insculpta non est, quod a multis non legatur, nec animadvertatur; sicut præsentis sensu visus, actuali sensatione visus sæpe non utimur.

XIII. Homines enim sæpe aliis rebus intenti, quæ a sensibus ingeruntur, tardius in se descendunt, & rarius mentem suam, aut innata menti principia & axiomata, totumque universum perscrutantur. *Bis bina sunt quatuor*, principium est & axioma, quod quisque intelligit & facile admittit. Si vero numerum multiplices & pergas, licet ejusdem sit certitudinis, atque a Mathematico vel arithmetico pro principio habeatur, alii tamen non ita exercitato vel attendenti, difficultatem pariet, ut eum non nisi post aliquam meditationem capere queat. Neque omnes leges naturæ, actu & de facto ab omnibus gentibus agnosci contendimus, quia dantur hominum monstra, sublato honesti & turpis discrimine, humanitatem exuentia. Sufficit, omnes habere potentiam & facultatem, ejusmodi notiones ac leges e natura eruendi, si attendant, quam si non haberent, nec aliis id præstare foret integrum, quod tamen in plurimis nobis notis experimur, & a reliquis idem agnosci præsumimus. Evolvantur Ciceronis officiorum libri, aliaque ejus, & Senecæ Philosophi ac tragici scripta. Non parva vis naturæ est rationisque, ait Cicero *i. de Officiis*, quod unum hoc animal sentit, qui sit ordo, quid sit, quod deceat, in factis dictisque, *qui modus*. Nul- lum officium est, secunda Decalogi tabula mandatum, quod non plurimis optimisque præceptis ethnicorum confirmari possit.

XIV. Paulus Rom. v. 13. usque ad legem peccatum in mundo fuisse asserens, & peccatum imputatum non esse, non existente lege, non respicit legem naturæ, quam & ipsis gentibus tribuit cap. 1. & 11. sed legem Mosaicam, populo Israelitico publicatam; & imputationem reatus respectu hominum, eum non adeo considerantium, neglectam esse significat. Legem enim ante Mosem præscriptam fuisse, & imputationem factam, ex historia diluvii,

exci-

excidio Sodomæ & Gomorræ, aliisque judiciis divinis abunde liquet. Deinde non imputabatur peccatum etiam ab ipso Deo, quatenus in piis dissimulatumz Sam. xii. 12. neque solutio tunc exacta est, nec eo nomine jugum impositum. Conf. Rom. iv. 15. vii. 7. ubi Apostolus legem scriptam & concupiscentiam peccatum fuisse negat. Lex naturæ voluntatis & appetitus rectitudinem postulabat, quemadmodum gentes modestiores, non modo actum vitiosum, verum etiam cupiditatem actionis vitiosæ damnarunt. Cicero *de finibus*, in libidine esse, peccatum certum est, etiam sine effectu. Ovid. *Amor.* l. iii. El. iv. Nec mentem servare potes, licet omnia claudas, omnibus exclusis, intus adulter erit. Aulus Gellius *lib. xi. Cap. ult.* furtum sine ulla quoque attrectatione fieri potest, sola mente atque animo annitente. Negat tamen Apostolus, concupiscentiam se nosse peccatum, ante legem, ante x. præceptum, *non concupisces*. Quatenus nempe rationis lux obscurata, & facultas cognoscendi naturalis corrupta est & depravata, ut homo mentem ad ejus cognitionem non reflectat, neque aliter quam a fragminibus speculi, radii lucis superstites excipiantur, qui originem suam produnt, & similem quidem, sed exiguum splendorem habent. Ignorabat etiam Apostolus, cum Judæus esset, & Judæorum traditionibus deditus, concupiscentiam multarum rerum indifferentium, sed quarum usu Deus positiva lege Judæis interdixerat, peccatum esse, quia a Pharisæis legem de externa tantum disciplina interpretari solitis aliter erat edoctus. Ignoravit legis ἀρχήν & perfectionem, donec mentem legis penitus introspectit.

XV. Denique ut objectioni a barbaris gentibus desumptæ, satisfiat, etiam notari velim, multa falsa narrari de longe diffitis nationibus, quod nimis verum est, ut probatione non indigeat. Herodotus Halicarn. l. iv. scribit, *ultra solitudinem habitant androphagi, id est, virorum carne vescantium separata natio, & supra hos deserta omnia, nec ulla gens, quantum nos scimus*. Deinde ait: *Androphagi agrestissimos omnium hominum mores habent, non judiciis, non legibus utentes, pecuariam exercentes &c.* Non mirum ejusmodi monstra in desertis & sylvis reperiri, si vera sit historia. Esse autem jus naturæ, barbarissimos arguit conscientia, arguit veri, & boni appetitus, arguunt quotidiana & perpetua beneficia, queis homo ad gratitudinem obstringitur; arguunt Dei supplicia iis, qui ante legem Mosaicam vixerunt, & qui peccant

M

per

per totum terrarum orbem, semper immissa. Quod autem contigit aliquando ob Dei judicia, quæ superiora facinora arcesserunt, vel per inadvertentiam inscripti dictaminis rationis, vel prævalentium affectuum importunam resistantiam, id defectui legum non est imputandum.

CAPUT II.

Principiis naturæ atque conclusionibus inde deductis convenit monogamia, repugnat polygamia.

Sequitur, ut investigemus, utrum positis istis naturæ principis conveniat conjugium inter duos, quod hodie negant nonnulli Theologi, præcipue cum Struvio Jurisconsulti, quorum rationes argumentis nostris subjiciendæ sunt ac ponderandæ, an dignæ sint supercilio isto, quo vel nostram hanc sententiam explodunt, vel tuentur suam. Polygamia non repugnat sane juri naturæ divino, juxta datam in præcedentibus distinctionem, quod scilicet fuit ex natura Dei, cum ab arbitrio summi legislatoris profectus sit modus humanæ societatis, homini præstitutus. A principio potuit creasse foeminam non unam. Nilominus tamen juri naturali humano repugnat, sive quod a natura rerum creatarum, aut ἀπ' ἀρχῆς a principio creationis dependet, totique naturæ humanæ dictum in Adamo. Jus enim naturæ disci ex operibus creationis & conservacionis, mecum fatetur noster D. Arcuaris p. 3. Utraque, nisi omnia nos fallant, pro nobis est, sed polygamis adversatur, tam creatio, quod multis probatum dedimus, quam conservatio, cujus rei testis est experientia. Quod autem adversatur creationi & conservacioni Naturæ nec non societati humanæ, adversatur saltem Dei voluntati, qua vult hoc modo genus humanum conservari. Sicut contra jus naturæ, in natura Dei fundatum, non tantum peccat, qui cultum Dei plane tollit contra primum Decalogi præceptum, sed etiam qui Deum alio modo colit, per imagines, quibus coli non vult. Et recte monet Grotius ad Matth. xix. 4. emphaticum esse, quod dicitur, ἀπ' ἀρχῆς a principio, id est, cum Deus ad ipsam æquibonique naturam, non ad depravata hominum ingenia, instituta sua accommodaret, cum locum non haberet illud, Mores leges perduxerunt in potestatem suam.

II. Primum

II. Primum naturæ principium est, Deum existere, Creatorem & Rectorem mundi, a nobis pura mente colendum; unde sequitur; ejus voluntatem & opera esse regulam & normam justitiæ, cui conformanda sunt omnia consilia, cogitata, dicta & facta creaturæ, quæ & summa est primæ tabulæ præceptorum Dei Matth. xxi. 36. 37. 38. Inter quinque leges gentilium tribus portis incisas prima hæc erat: *catenam Deorum trabe*, quod est ordinem rerum in mundo cognoscere, eundemque assiduo contemplari. Cum igitur duos homines creavit Deus, Adamum & Evam, cui non refragantur gentiles, a quibus sub variis nominibus cultus est Adam, atque in prima conjugii institutione, quid conveniens esset, & in perpetuum ab hominibus servari vellet, declaravit regulamque generalem proposuit, ad quam homini excipere non licet, testibus Interpretibus tam Hebræis quam Christianis; nemo non videt, eum, qui propria auctoritate, plures sibi sociat conjuges, Dei voluntati, & primo naturæ principio repugnare, quemadmodum supra demonstratum, hoc præceptum æque esse naturale, ac alterum illud generale, *Crescite & multiplicamini*. Ut ita ad legem primævam, & creationem conjugum sit recurrendum. Nulla enim potest dari ratio, cur a primis nostris parentibus, Adamo & Noacho, qui mundum propagare tenebantur, hanc legem naturæ, ut essent duo in carnem unam, Deus in creatione leges naturæ figens, magis observari voluerit, quam a posteritate. Accedit, quod e lumine naturæ certo credendum esse sciamus, quod a Deo fallere nescio de matrimonio revelatum est, quæ certitudo in veracitatem Dei resolvitur. Hoc enim pro summa regula memoriæ infigendum, docent philosophi, ea quæ nobis a Deo revelata sunt, ut omnium certissima, esse credenda; & quamvis forte lumen rationis, quam maxime clarum & evidens, aliud quid nobis suggerere videretur, soli tamen auctoritati divinæ potius, quam proprio nostro judicio fidem esse adhibendam, Cartes. *P. I. princ. §. LXXVI*. Duos homines creatos esse a Deo, etiam gentibus constat, verus modus solis iis, quos Deus dignatus est lumine revelationis.

III. *Secundo* repugnat Polygamia juri naturali, in Lege morali repetito, de adulterio præcepto VII. quæ non modo fœminam, sed & virum respexit, legitimo conjugio innexum Lex. xx. 10. sicut reliqua præcepta utrumque sexum obligant. Notum qui-

dem, legibus Romanis plus licuisse viris, quam mulieribus. Mulier adulteri rea erat, quodcumque se prostituisset; maritus solum, si cum conjugata, vel ingenua, non item si cum prostibulo, vel concubina, vel serva rem habuisset. At quidni aternus iudex ita se gesserat, qualem suum se gerere jubet Ulpianus. l. 113. §. 5. D. ad l. Jul. de adult. Iudex adulterii ante oculos habere debet, & inquirere, an maritus pudice vivens, mulieri quoque bonos mores, colendi auctor fuerit. Periniquum enim videtur esse, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibeat. Ita Ulpianus injustitiam legum Romanarum ipse clam accusat & improbat.

IV. Et Nazianzenus εἰς τὸ ῥητὸν ἐὺαγγελίς, apud *Conr. Rittershusium*, lib. VIII. *Sac. lect. c. 1.* Video legem ipsorum (Romanorum scilicet) inaequalem & disparem: τί δέ ποτε γὰρ τὸ μὲν ὀἴλον ἐυόλασε, τὸ δὲ ἄρ' ἐν ἐπέτρειψε Cur enim scæminum quidem sexum poena affecit, masculino autem impune permisit adulterium? & paullo post: Non amplector hanc legislationem, non laudo talem consuetudinem: Viri fuerunt hujus legis conditores; & hinc est, quod contra scæminas tantum lex lata. *Rittershusius* Sanctos Patres, Nazianzenum, Chrysostomum, Lactantium, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Innocentium, in hoc consentientes urget, hac usus epircrifi: Quamvis jus civile Rom. inter marem & scæminam, in violatione lecti genialis, faciat discrimen; tamen Jure divino illud non est receptum, sed uterque eque grave scelus committit. Et merito; nam præceptum de non mœchando pariter ad utrumque sexum pertinet. οὐ μὲν χεύσεις. De quo pluribus infra ad Num. v. 11. & seqq.

V. Si ergo ad utrumque pertinet, maritus mœchabitur, quoties fidem matrimonii alteri dederit, invita ea, cui potestatem in suum corpus, fide interposita, primum tradidit, sive quoties maritus, vivente uxore, alteram superinduxerit. Neque enim adulterium tantum committitur cum alteri nupta, verum etiam soluta, meretrice, vel superinducta, etsi discrimen admittimus, quod satis liquet ex interpretatione Christi Matth. v. Quæ etiam ratio est, quod virgo desponsata lapidata sit juxta cum viro soluto, quo cum fornicata est Deut. xxii. 23. 24. Juri autem naturæ conveniens esse, quicquid in Decalogo est morale, supra demonstravimus Sect. 1. Cap. 11. §. XII. in sequentibus, ubi ad Decalogum pervenerimus, pluribus demonstraturi. Huc referunt

ferunt gravissimi Theologi illud Levit. xvii. 1. 18. de duabus uxori-
bus non ducendis, tanquam præceptum morale, principii naturæ
fundatum, de quo suo loco.

VI. *Tertio* jure naturali nefas est, rem ab uno legitime pos-
sessam, quale corpus viri ab uxore, juxta Paulum, alii tradere pos-
sidentiam. Res aliena, invito Domino, bona conscientia alteri
donari non potest. Adversum hoc est principio naturæ, quod
tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Quod præceptum, docente
Christo Matth. vii. 12. summa est tabulæ secundæ, & amicitiam
ac societatem inter homines servat, cui omnes gentilium
contractus, omnia fœdera superstructa sunt. Unde & hæ con-
clusiones dimanant: honeste vivendum; alterum non lædendum;
suum cuique tribuendum; fidem servandam; pacta non violanda.
Quas omnes evertit polygamia. Eadem est contracti matrimonii
firmitas, quæ est contractuum aliorum, qui rati esse debent, imo
major, qualis a principio constituta, in sanctione prima conjugii.

VII. Non permittit maritus, ut uxor plures arcessat adju-
tores, ideoque committere non debet, quod injuriam sit uxori,
quæ hic læditur. Præsupponimus enim; quod nemo nobis vi-
tio verterit, naturaliter omnes homines esse æqualis juris, &
nulli imperium in alterum competere, nisi id suo vel alterius
actu fuerit quæsitum. Pessima igitur est Theophili comparatio,
quam instituit Thef. xxiv. inter uxorem & servum, quod uxor
aliquod jus in corpus mariti habeat, respectu debiti conjugalis,
sicut servus respectu salarii servilis. Equidem uxoris voluntas
post lapsum subjecta est placito mariti Gen. iii. 16. sed soluta
fœmina nulli viro est subjecta, citra interveniens pactum & ul-
troneam subjectionem. Cum ergo marem, si quid juris in fœ-
minam, ut sibi æqualem, habere velit, consensum ejus quære-
re oporteat, inter utrumque de præbendo invicem corpore pa-
ctum vel fœdus intercedere necesse est, quo nomine matrimo-
nium venit Mal. ii. 14. quod rumpitur, si ab alterutra parte, alia
persona admittatur.

VIII. Neque enim magis fœmina fidem dare tenetur viro, quod
ulli, præterquam ipsi, corpus suum possidendum tradere nolit,
quam vir mulieri, quod corpus suum nulli alii fœminæ, ipsa vi-
vente, concedere, sed continuo ei cohabitare, & in arctissimam
vitæ societatem coalescere velit. Quod Maymonides *de connubiis*

Cap. XIV. §. 2. docet: omnino uxori in manu est, ut virum prohibeat ad mercaturam abire longius, ut ne tempore stato se defraudet: porro vir ab uxore, nisi data copia, discedat nunquam. Id etiam hoc in casu, locum habere debet. Sed fundamento caret quod subjungit §. 3. Nec vero virum uxor impediatur, quo minus insuper ducat uxores numero centum, seu simul una, seu aliam post aliam, siquidem vir harum unicuique victum & cultum, sic, ut par est, suppeditare queat. Id enim cum Scriptura, & ipsa reliquorum Hebræorum traditione pugnare, postea docebimus. Ideoque injuria infertur uxori, si maritus corpus, in quod potestatem habet, a Deo concessam, & interveniente pacto acquisitam, alteri communicet, quia quod eius proprium erat, atque ad commodum ac felicitatem ejus conferre poterat, detrahitur. Quo referri potest locus Rom. 1. 29. ubi Apostolus scortationem peccatis annumerat, quæ ad injustitiam pertinent, quatenus ea impietati contradistinguitur, quarum hæc contra Deum, illa contra homines cæterasque creaturas admittitur, in quas injuriæ sunt. Polybius *Hist. lib. IV.* refert de Achæis, quod abnuerint quenquam in societatem admittere, insciis Philippo & reliquis sociis, jurisjurandi religione ducti. Cicero *III. de officiis*, legibus, inquit, populorum constitutum est, ut non liceret sui commodi causa nocere alteri. A Romanis & Sabinis fœdus columnis incisum, & clypeo fœderis leges inscriptas esse, testatur Dionysius Halic. *Antiquit. lib. II. III. IV.* Nullum autem fœdus datur magis naturale, fœdere conjugali.

IX. Excipiunt Athanasius cæterique adversarii, posse virum non in solidum, sed pro rata parte duntaxat, suum animum & corpus tradidisse uxori, posseque virum cum priore uxore contrahentem, hanc adjicere conditionem, ut aliam superinducere sibi liceat, & posse quoque priorem uxorem juri suo renunciare, ut altera possit ex ejus consensu superinduci. Respondeo, hanc esse conjugii naturam, ut includatur pactum de invidua vitæ consuetudine, sicut supra demonstratum, quod duo sint caro una. Et juri quidem suo aliquis renunciare potest, non autem alieno. Consentiente enim uxore, non consentit supremus Dominus, qui utrum corporis certis conditionibus definivit. Si quis contra fecerit, non jus erit, sed usurpatio. Valet hic illud Christi Math. XIX. 6. quod Deus conjunxit, homo ne separet. Peccarent hoc pacto ambo contra legem naturæ, toti generi humano in Adamo & prima crea-

creatione fixam Gen. 11. 24. & contra legem moralem in præcepto VII. Decalogi comprehensam.

X. *Quarto* pugnat cum dignitate mulieris; plures uni viro nuptas esse, a qua non adeo post lapsum dejecta fuit, quin mutuum jus in utriusque corpus integrum sit conservatum. Deteriorem conditionem sexus muliebris redditam post peccatum ex Gen. 111. 16. 1 Cor. XI. 1 Tim. 11. 1 Pet. 111. 6. probavimus, sed nuptiam legimus, hanc copiam viro factam, ut plures uxores contra institutionem sibi sociaret.

XI. *Quinto* contrariatur polygamia naturæ conjugii, quod est individua maris ac foeminæ conjunctio, nec corporum tantum, sed & animorum. Pluribus conjugii fides dari nequit, cum summus & tenerimus conjugum amor inter plures distribuendus non sit. Id docet Cartesius *de pass. an. Art. xc.* Ipsa ejus verba adscribi merentur. Præcipua complacentia est, quæ venit a perfectionibus, quas quis imaginatur in aliqua persona, quam credit posse fieri alterum seipsum: nam cum discrimine sexus, quem natura inter homines, ut inter animalia bruta posuit, quasdam etiam collocavit impressiones in cerebro, quæ faciunt, ut certo quodam tempore nos consideremus, ut imperfectos, & ceu non nisi mediam partem constituentes unius totius, cujus persona alterius sexus debeat esse altera pars; ita ut acquisitio hujus mediæ partis confuse repræsentetur a Natura, ut maximum omnium, quæ excogitari possunt, bonorum. Et quamvis conspiciantur plures aliæ personæ illius alterius sexus, non ideo tamen exoptantur plures eodem tempore; quia *Natura non facit imaginari, plus una mediâ parte opus esse*; sed ubi observatur aliquid in una, quod magis arridet, quam quæ deprehenduntur eodem tempore in aliis, id determinat animam, *ut sentiat pro illa sola omnem inclinationem*, quam Natura ipsi dat, ad quærendum bonum illud, quod ipsi repræsentat, ut maximum, quo frui possit. Hæc omnia a Philosopho contra Polygamiam diriguntur, cum in conceptu matrimonii cujuslibet, nobis tantum unam mediam partem nos jungere posse, certum sit; sicut Hebræi hoc respectu cœlibes dimidium corpus nuncupant. Concipimus quidem a nobis simul Deum, uxorem, virum honestum, flores, domos, aliaque innumera simul amari, sed non pari gradu. Deum oportet supra o-

mnia amare, uxorem sicut te ipsum, præ aliis hominibus & creaturis.

XII. Amor enim nil aliud est, quam animi affectus & iudicium, de rei cuiusdam valore, cui propter excellentiam nos jungi desideramus, & in cuius fruitione voluptatem & acquiescentiam habemus. Nullus hominum vivit sine amore, & primum eius objectum est ipsemet, quæ *Φιλαντία* simpliciter mala non est, cum Deus eam inseverit, sed quamdiu nihil corpore agnoscit excellentius, in eius voluptate totus acquiescit. Qui altius assurgunt, animam deprehendunt corpore excellentiorem, & hac objectum adhuc dignius, Deum ipsum, qui ex omnibus viribus, supra omnia amatur; neque tamen iste amor prohibet amorem proximi aut sui ipsius, sed omnia alia propter Deum amantur.

XIII. Ex eo autem, quod homo post Deum, studeat intime uniri illi objecto, quod considerat tanquam alteram sui partem, sine quo commode vitam instituere, & prolem nullatenus nancisci potest, oritur tam frequens Zelotypiæ affectus, tam in foemina quam mare, quia illa virum æque ut sui dimidium amplectitur, ac vir mulierem, dum uterque sibi aliquid deficere putat, quod conjugio tantum refici & compleri potest. Quæ Zelotypia sicut ex natura amoris conjugalis oritur, qui intensissimus, quo animi & corporis mutua communicatio continetur, nihil aliud est, quam cupiditas sibi conservandi possessionem boni, quod quis sibi soli retinendum iudicat, tanquam proprium, ubi res custodienda maximi est momenti, qualis est anima & corpus. Cicero l. IV. *Tusc. quest.* obtrectationem vertit, quam ægritudinem esse dicit ex eo, quod alter quoque potiatur eo, quod ille ipse concupiverit.

XIV. Imo constat, inter complures uxores fere contingere, ut una eximie diligatur Gen. xxix. Jacob ita amorem partiri non potuit, ut una non præferretur alteri. Ideo Rahelem impensius dilexisse dicitur, idque præ Lea sorore, quæ exosa comm. 30. 31. unde & Rachel, & communis mater Israelitarum, Leæ prælata ab ipsismet Bethlehemitis Jer. xxxi. 14. Hannam Elkana diligebat *ὕπὲρ ταύτην super hanc*, nempe Peninam, addunt LXX. 1 Sam. I. 5. Conf. Deut. xx. 15. Est. II. 17. Cant. vi. 7. ita ut in ipsa pluralitate uxorum natura quasi ultro ad unitatem ducat, observante Nobiliss. Puffendorffio *de jure Nat. & Gent. lib. vi. c. I. §. 19.* Conjugum amor, si quidem verus sit,

fit, omnes omnium amores longe superat, εἰσόκε γῆρας ἔλθῃ, ἔθαναι, τὰ τ' ἐπ' ἀνθρώποισι πέλονται donec senectus veniat & mors, quaeque hominibus accidunt. Hom. *Odyss.* XIII. Exemplum conjugum mutui amoris *Odyss.* XXIII. in Ulyffe & Penelope prolixè proponitur. Arcuarius p. 71. plenissimum amorem tantum inter duos esse concedit, sed in Polygamia tot esse plenos amores, quot matrimonia, censet, quorum singula consistant inter duos. Quae commenta supra confutata.

XV. Neque hic moramur Athanasium, Zelotypiam istam mulieris vitiosam & illegitimam esse, solique marito competere statuentem juxta Num. V. 11. seq. pag. 23. 24. Cum lex illa non imperii fuerit, sed permissionis divinæ, cujus eadem procul dubio causa, quæ divortii & polygamiae, σκληροκαρδία scilicet & pertinacia populi Matth. XIX. 8. Ne maritus propter suspicionem uxorem ex furore occideret, & sui ipsius iudex foret, modum explorationis adulterii Deus præscripsit. Accedit, quod maritus uxoris caput, ad quem attinet, honorem familiae tueri, eundemque a majoribus acceptum illibatum ad posteros propagare, adnotante Cl. Wagenfeilio ad *Sota* cap. 1. §. 1. Ipsorum tamen Hebræorum testimonio ad Num. V. suo loco probabimus, in adulterum æque aquas vim suam exercuisse, ac in adulteram. Ostendit etiam Philo *lib. de Charitate*, quod superinducta muliere alia, per zelotypiam inter foeminas contentio oriri solet. Frustra ergo polygamiae patroni semper cum *Reschaim*, tempore Affidæorum illud symbolum in ore habent: *Quicquid inum est, meum est; sed quicquid meum, mei solius est.* Ita revera Polygami volunt suum esse corpus uxoris, non vice versa.

XVI. Sexto repugnat Polygamia fini matrimonii, qui est auxilium mutuum, & mutua felicitas. Turbari utrumque, satis in Polygamis experientia docuit. De auxilio supra vidimus. Pacem autem & tranquillitatem in familia turbari, ubi uni viro plures uxores junguntur, inde evidens est, quod non possit unus vir sufficere pluribus uxoribus ad votum, quemadmodum exempla sacra, ne de aliis dicam, abunde docent. Sufficit etiam ad procreationem sobolis, fatentibus Polygamiae patronis, una conjux. Quamvis copiosior soboles e pluribus uxoribus expectetur in privatis familiis, tota tamen respublica pauciores inde cives consequitur, quia sæpius procreare dicuntur foeminae, si singulae copulentur singulis, quam si plures ab uno pendeant marito, cujus

N

etiam

etiam virtus & facultas generandi eo citius deficit, cum non æque pluribus ac uni sufficiat. Quis autem illum, virtute præditum, mandati que divini observantem dixerit, qui ad leges communi bono prospicientes, atque adeo ad earum finem nullatenus respexerit? Neque si sterilitas succedat, nostrum est, invito quasi Numine, liberos aut appetere aut gignere. Accedit, quod Polygamia obstet liberorum educationi. Arcuarius quidem censet illam curam non tam patri, quam matri incumbere. Sed in historia Abrahami Gen. xvi. xxi. quam molestiam creaverit Ismael irrisor Abrahamo, satis liquet; docet etiam exemplum Eli, quid patri incumbat. 1 Sam. ii.

XVII. *Septimo* adversatur uxorum pluralitas mysterio Paulino Eph. v. 22. & seq. Quod etiam referendum ad argumenta, e jure naturali desumpta, quatenus Deus hunc finem intendit, atque mysterium inter Christum & Ecclesiam e conjugii natura adumbravit. Tunc enim amor Dei erga nos effigiatur, quando vir amat conjugem suam unice, & vicissim ab ea unice amatur. Non singuli fideles sunt Christi sponsa, si proprie loqui velimus, sed tota Ecclesia. Ignorat quidem natura huiusmodi mysterium, quod & Adam in statu integro ignoravit, Deum tamen hunc finem intendisse in ipsa creatione, Paulus nunc nos docuit. Athanasius ad hoc argumentum nihil reposuit anti-polygamis, ubi ad alia ab ipsis allata respondit, p. 24.

XVIII. *Octavo*, id solum bonum, quod honestum, teste Cicero-
ne *Parad. ad M. Brutum*; quod autem honestum, id etiam necessarium, quia honestum ad mores spectat. Omnes homines naturaliter quærunt, aut saltem cupere videri volunt vitam quietam, cum honestate & gravitate conjunctam, ne alicujus vanitatis ac vilitatis inculari queant, quod & Apostolus Christianis commendat Phil. iv. 8. Honestum autem est, maximeque decorum, una uxore vivere contentum. Decet sane homines, non recedere ab instituto naturæ, sed uni objecto arctissime se jungere, & cum eo voluptatem veneream exercere, quod Deus constituit, & majoris æstimare, quæ majoris æstimanda sunt, præferre voluptates mentis voluptatibus corporeis. Honesti dicuntur illi mores, qui rectæ rationi a vulgo & magistratu conformes judicantur, qualis est consuetudo unius viri cum una fœmina. Ipsæ moratiores gentes levitatis & vanitatis signum judicarunt, si quis pluribus consuescat uxoribus, unde leges illæ natæ, ut vir copuletur unicæ uxori. Vid. Dionys. Halic. lib. ii.

de Romulo. Pariter Penelope Homericæ rationem honoris habet, & famæ, quod secundo conjugii nubere nollet; quia populus judicaturus erat, quod fœmina, quæ sæpius nubit, primos conjuges sincere dilexisse non existimetur, utpote cujus facile obliviscatur, quod inconstantia & levitatis est minime laudandæ.

XIX. *Nono,* pugnat Polygamia cum jure naturali, quia ex mera libidine, intemperantia, immoderato appetitu venereo, atque cupiditatibus voluptatibusque carnis originem trahit, quibus indulgent polygami, contra institutionem divinam, non ad conservationem individui, & propagationem speciei, sed ad depravationem mentis & corporis. Nulla pestis est capitalior, quam voluptas corporis, cujus avidæ libidines temere effrenateque ad peccandum incitant Cicero *1. de Offic.* Et cum finis conjugii sit etiam scortationis devitatio, & remedium contra concupiscentiam, tantum abest, ut Polygamia scortationem tollat, ut etiam castos alioqui & pudicos homines, ad immoderatam libidinem accendat, sicut copia cibi gulosos, & copia vini ebriosos facit, & cupiditatem auget.

XX. *Decimo* ab incommodo argumentamur. Etenim animæ & corporis vires per uxorum multitudinem enervantur, pietas negligitur, omnia severiora studia, quibus vir incontinentia ineptus redditur, intermittuntur, ac membra justitiæ & sanctitati destinata, injustitiæ & impuritatis fiunt instrumenta; Abarbenel *in Pentat. fol. 39. 4. festinationem commixtionis, & congressus cum muliere in principio dierum vite hominis, vigorem radicalem consumere, & dies ejus abbreviare,* exemplo quorundam patriarcharum docet. Nec aspernandum est illud R. Levi judicium, *החמשה עשר תמוע החתונה עם הנשים תמוע החתונה* *multa commoratio cum mulieribus impedit rectam rationem, mentem sedatam turbat.* Ex eadem multa incommoda in Republica & statu œconomico oriuntur, quandoquidem liberorum multitudine, familiæ nobiles ad egestatem, modicæ ad mendicitatem rediguntur, haud diffitente Athanasio p. 110. Respublica illis civibus oneratur, quod Plato utile non judicat *de Republ. lib. v.* Plura argumentorum ab adversariis prolatorum refutatio suppeditabit.

XXI. *Undecimum* argumentum suggerunt illi ipsi, qui e jure naturali & divino V. Testamenti saltem polygamiam licitam esse rentur, ab Athanasio prolixè citati p. 14. 15. 16. ad unum tamen omnes ingenue fatentur, hoc matrimonii genus in-

ter duos esse optimum & perfectissimum. Ita Illustris Grotius, qui plurium instar erit, de *Jure B. & P. lib. 11. c. v. Th. x. 3.* Ex prima illa conditione, qua uni mari feminam non nisi unam Deus attribuit, satis apparet, *QUID OPTIMUM SIT, DEOQUE GRATISSIMUM;* & hinc sequi, addit, *ID FUISSE EGREGIUM ET LAUDABILE;* non tamen, pergit, ut aliter facere nefas esset, quia ubi lex non est, ibi non est legis transgressio. At lex de ea re nulla illis temporibus. Priora recte se habent. Quis autem non mirretur mecum, virum acutissimum non potuisse animadvertere legem Gen. 11. 24. quam nos supra explicuimus, & quam ipse agnoscit Matth. XIX. Sed mirari desine, lector, qui hypothesein Magni Viri perspectam habes, ex qua totum illud commentum videtur profectum, in Novo Testamento a Christo novas leges esse conditas, quam cum Orthodoxis Athanasius improbat; qua improbata necessario sequitur, dicto loco Geneseos, legem esse latam, quam Christus duntaxat explanaverit. Institutio illa Dei nobis sanctam Dei voluntatem declarat, ut vir adhæreat uxori, ut duo sint in carnem unam, contra quam qui facit, procul dubio peccat contra legem.

XXII. Grotii vestigijs insistens Georg. Ad. Struvius, celebris Jurisconsultus, in *Syntag. Juris Exerc. XXIX. Th. LII. polygamiam, qua vir plures ducit uxores, non videri contra jus natura esse, asserit, nec contra jus divinum veteris Testamenti, quæ postrema verba Athanasius p. 15. omisit, quasi Auctor de toto jure divino loquatur. Sequitur enim, ut dixi, Grotium, qui in V. T. faltem polygamiam licitam, in N. T. vero a Christo vetitam esse putat. Idem tamen Struvius in Evolutionibus Controvers. n. agit ipsi juri natura monogamiam convenire, facile apparere, ait, & citato loco ex Aristotele 1. OEcon. cap. ult. subjungit, hisce verbis ex ipso natura lumine agnovisse Aristotelem, monogamiam perfectius ac melius conjugii genus esse. Nobiliss. Bokelmannus *Disput. Juridica IV. ad partem pand. 11. de sponsalibus & ritu nuptiarum, Lugduni Batav. MDCLXXXI. habita, ita disserit: An juri natura contraria polygamia? Alii distinguunt, an vir unus plures uxores, an una uxor plures maritos habeat, primumque illum casum juri natura minime contrarium putant viri gravissimi ... talem polygamiam aliquando certo casu & Luthero & Melanthoni probatam fuisse personatus Arcuarius raro documento nuper probavit. Alii ne posteriorem quidem casum juri natura adversari putant: Alii utrumque improbari contendunt.**

tendunt, quorum sententia tanto propior veritati videtur, quanto magis cum jure divino, Civili & Canonico convenit. Celebris Historicus & Politicus Samuel Puffendorfius, argumenta, quæ in utramque partem jactantur, proponens de jure nat. & gent. lib. VI. c. I. 17. judicio penes lectorem relicto, §. 19. noviss. editionis, ita concludit: *Quicquid hujus sit, id sane patet, optimum & maxime decorum, simulque ad quietem domesticam accommodatissimum esse, unum una vivere contentum; adeoque hoc matrimonii genus sine dubio perfectissimum habendum; cujus leges non minus marito, quam uxori sanctissime sint observanda.*

XXIII. Ex quibus omnibus in promptu est colligere, id matrimonii genus inter duos, quia est optimum, perfectissimum, Deo gratissimum, egregium & laudabile, juri divino conveniens, maxime cum jure naturæ concordare, eique polygamiæ, ut matrimonii genus imperfectum, pejus, Deo minus gratum, nec egregium & laudabile, esse advertam. Jus enim naturæ docet, semper esse faciendum id, quod optimum quis & Deo gratissimum judicaverit. Quod vel ethice vel physice est intelligendum, quia quantum ad rationes ethicas optime quis facere potest, quamvis id alius, quantum ad rationes physicas, absolutamque actionis naturam, melius fecisse, recte judicari possit; quemadmodum optime facit, qui nequit per naturam suam a feminis abstinere, si uxorem ducat; & tamen melius ille facit, qui non ducit, id est, convenientius & tutius, nempe si per naturam sic potest, juxta I Cor. VII. 38. Ita confutatur Athanasius ex illis ipsis, quos pro se allegavit, auctoribus, Grotio præcipue & Struvio. Judæorum sententiam ex Seldeno postea examinabimus. Adde, Grotii insignem tractatum *De veritate Relig. Christ.* l. I. r. p. m. 46. 47. ubi monogamiæ inter Christianos receptæ has adfert rationes, ut animus ab uxore in solidum marito datus, æquali retributione pensetur, rectiusque procedat sub una præside regimen domesticum, neu diversæ matres discordiam liberis inferant.

XXIV. Denique quid juri naturali maxime congruum sit, discamus a Naturæ Consultissimis, Aristotele & Cartesio, quos hodie Philosophorum principes plerique volunt. Hujus sententiam supra proposuimus ex *Artic. xc. passionum an.* Aristotelem e jure naturali tradidisse monogamiæ, ex toto *Capite III. OEcon. I.* videre est. *Mulier, inquit, bene instituta existimabit, Legem esse sibi*

ingenium & mores viri sui, latam divinius, eo tempore, quo nuptia juncta, & vite fors consociata fuit... vir ipse leges sibi sanciat, de uxoris consuetudine, cum hac proles & totius vita socia in domum ipsius pervenerit, paritura sobolem... divino numine presente sacra nuptiarum facta, & ducta uxor est, & ei se vir tradidit, cui post suos parentes honorem haberet precipuum. Habetur autem maximus honor casta & pudica mulieri, si illa virum se SOLA esse contentum, & suam sibi integritatem conservare, & persuasum habere intelligat, quod uxoris erga se amor, & fides sit singularis. Quoque magis autem & fidelius a viro se diligi uxor statuet, eo accuratius officio suo fungi studebit. Prudenter igitur, qui parentibus, qui conjugii, qui liberis honos debeatur, constituendum est, ut tribuendo suum cuique justitia & pietatis laus obtineatur. Suo autem se honore spoliari, unusquisque graviter ferre consuevit. Nec tam gratum est, tribui aliena, quam molestum, sua sibi adimi. Nihil autem magis suum & proprium est uxoris, quam inviolata & sancta conjugii necessitudo. Et paullo post: Judicat Homerus debere esse inter virum & uxorem affectionem mutuam... Ulysses quamvis diu & longe abesset (ab uxore) nihil tamen deliquit... rogante Atlantidis filia, ut secum remaneret, & immortalitatem promittente, non ideo voluit caritatem amoremque & fidem conjugii, instar ratus gravissimi supplicii immortalitatis possessionem, in conscientia perfidia & sceleris... Hac constantia in amore erga uxorem, merito ab eadem paria reportavit... alter alterius voluntati inserviat. Et similia. Ex quibus evidens fatis est, Naturæ Consultissimis viris polygamiam esse improbatam.

XXV. Quam sententiam etiam alii tam græci quam latini scriptores amplexi sunt. Euripedes *Andromache*: εἰ δὲ ποτ' ἂν διδυμὰ λέκτρα ἐπαπέσω βροτῶν, nunquam geminos lectos laudabo mortalium; neque liberos, qui habent diversas matres, litem adium, & tristes dolores. Maritus in nuptiis mihi sit contentus uno lecto viri non communicato. Isocrates *Nicocle*: ita fugi hæc crimina, ut a suscepti regni tempore me nullum nisi uxoris meæ corpus attigisse constet. Paullo post: adhuc non potui non vehementer accusare illos, qui duclis uxoribus, & invita totius vite societate, pactis & conventis non starent; sed dum suis voluptatibus indulgerent, eas offenderent, a quibus ipsi nulla re offendi se vellent: Ἐπεὶ μὲν ἄλλας κοινωίας τιτῶς, ἐπεικῆς σφῶς αὐτῆς παρῆκωσι: ἐν δὲ ταῖς πρὸς γυναῖκας ἑξαμαρτάνωσι: cum in aliis contractibus aequitatem colerent, solas conventiones cum uxoribus factas violarent:

qua

que tanto sanctius custodiende erant, quanto sunt aliis interiores & majores. Conf. Dionys. Halicarn. lib. 11. Quam alte Penelope Homeriana infixum amorem conjugalem in pectore cohibuerit, qui tot annis, tot illecebris convelli non potuit, modo ex Aristotele audivimus. Vid. Hom. Odys. 11. Plautus Mercatore: *Nam uxor contenta est, quæ bona est, uno viro: Qui minus vir una uxore contentus fiet?* Adde Sallustium *fugurino*.

CAPUT III.

Argumenta, quibus Theophilus Aletheus, Ath. Vincentius, & Daphneus Arcuarius, ex jure naturali probant polygamiam, confutantur.

SEquitur, ut paucis ad rationis trutinam examinemus argumenta, quibus polygamie patroni prolixè probatum eunt uxorum pluralitatem, ex jure naturæ & gentium, cum quo non minus, ac divino & civili, eam exactissime concordare gloriantur, adeo ut omnes homines, & præcipue Magistratus Ecclesiasticus & Politicus in omnia jura peccent, qui illam improbare, impugnanre, impedire, capitaliter prohibere, vel non omnibus modis promoveri velint Thef. 1. Eadem repetit Theophilus Thef. LXXXVII. & xc. ubi addit, polygamiam in numero peccatorum non esse habendam, sed potius inter bona opera collocandam; sicut matrimonium, quod etiam contractum pure politicum esse censet, ad solos Reges, Principes & Magistratus politicos pertinere docet. Idem multis confirmat Athanasius ad Thef. 1. & xc.

II. Legi Naturæ & Gentium non contrariari polygamiam, ex eo probat Theophilus Th. 11. quod masculus a natura ita sit comparatus, ut uno anno plures infantes procreare possit, si plures ducat uxores. Idem repetit Th. XXI. Quicumque modus se multiplicandi apprimè quadrat naturæ masculinæ, & femininæ, ille est modus convenientissimus. Atqui polygamia est talis modus. Ergo. Addit, hoc talentum in terra non esse recondendum, sed ideo masculo concreditum, ut eo lucretur. Maledictum esse, qui hoc opus Dei negligenter fecerit, teste Jeremia; peccare eum, qui scit bona facere, & non facit: Maxime eum delinquere, qui:

qui bonis corporis, ex. gr. femine a Deo masculis concessio non utatur, ad procreationem sobolis.

III. Ego respondeo 1. non quid possit, hic quæri, sed quid liceat. Non repugnat naturæ viri, qui posset cum pluribus consuescere phylice, quod moraliter non licet. Neque videtur adversa plane procreationi sobolis, per fœminas plures, quod & sacra exempla docent, modo non advertaretur institutioni & legi divinæ. 2. Nota est Logicorum definitio causæ naturalis & voluntariæ; illa, positis omnibus ad agendum requisitis, non potest non agere, hæc vero positis iisdem requisitis potest agere vel non agere. In eo consistit hominis libertas, quod agere possit, quantum velit. Rectissime Gerhardus *de conjug.* §. 437. *Ipsa lux natura, nisi impetu concupiscentiæ penitus obfussetur, docet, non esse belluino more in venerem etiam licitam prouendum. Lux autem gratiæ id longe illustrius docet.* Multum differunt instinctus & appetitus naturalis, ac dictamen rationis; huic iste reluctans est compescendus. Mortales sæpe abriperet appetitus ad explendam libidinem, nisi fræno rationis reluctarentur.

IV. 3. Illa longe differunt, non uti donis Dei, & bonis corporis, quæ hominis usui concessit, si velit, & uti aliquo bono, contra naturalem suum finem. *Est tempus amplexandi, & tempus recedendi ab amplexu.* Eccles. III. 5. Quamvis enim natura homines liberorum procreationi aptos fecerit & pronos, non tamen ita huic rei subiecit, ut liberorum generandorum & educandorum causa, sui obliviscerentur, omnemque curam seponerent. Secus enim quamprimum vir quispiam mulieri maturus est, fœminave nubilis, contra naturam peccarent, si non legitimas sollicitarent nuptias, aut aliud ambirent conjunctionis genus, procreandi causa. Cum tamen maxima pars hominum nihil honestius cogitent, quam aut differre conjugia, aut forte iis omnino abstinere, ob *Φιλαντίαν* & sui curam, ut illustrioribus negotiis vacare, & mentis curam meliorem gerere valeant. Neque enim, qui certis rationibus inductus, plane abstinet a conjugio, peccat, uti Sect. I. cap. I. vidimus; neque qui ad certos dies tantum cum muliere non consuescit; quia, omisso vel suspeso illo bonorum corporis usu ab hoc vel illo, nihil fit contra finem generalem & naturalem a Deo intentum, non cessante propterea sobolis procreatione, aliisque actum generationis non negligentibus.

V. 4. Ac

V. 4. Accedit, quod frequens & modum excedens coitus corpus enervet, fatente ipso Athanasio p. 36. quod nimia venus quadragies plus exhauriat spiritus, & dissipet vires, roburque corporis dissolvat, quam detractio sanguinis. Avic. l. III. c. III. cum centum guttæ sanguinis unam guttam feminis, juxta Aristotelem, vix æquent. Qui igitur castitatis terminos perumpunt, voluptatesque sectando suam labefactant valetudinem, non sibi soli, sed & amicis suis, suæque civitati quadantenus injurii sunt, & per consequens noxii Reipublicæ. Hinc Medici, concubitum rarum corpus excitare, frequentem autem solvere, judicant; & quibus temperamentum humidum est, quique calore minus abundant, eis convenientissimum esse rentur, plane a venere temperare, quod corpus ex frequente coitu totum humiditate diffluat, ne cerebri humiditati, catharris, nervorum humiditati, aliisque incommodis obnoxii reddantur; quia vis feminis coitu magis minuitur, & quod partibus ac nervis robur conferebat, exhauritur. E contrario, quorum corpora sunt sicciora, in iis immoderatam venerem, dolorem articulorum & nervorum contractiones producere testantur. Quemadmodum etiam animalia, quibus natura longiorem vitæ usum concessit, tardius vim generandi acquirunt, & quibus vivendi spatium breve, citius ad generandi maturitatem perveniunt. Vide sis Scalig. *ad Aristot. Historiam de Animal.* Nec tantum spiritus vitales, valetudo, vigor, decus & pulchritudo corporis, verum etiam ingenii vis & bona conscientia, immoderatis istis libidinibus perduntur.

VI. 5. Si delinquant homines, quod femine a Deo concredito in monogamia non fideliter utantur, cur Deus plures uxores Adamo non adduxit? Dicis, ut ab uno sanguine genus humanum descenderet. Ast supra ostensum, id Adamum, non Evam respexisse, ita ut non obstante isto Apostoli effato, & manente uno sanguine, e pluribus costis, plures potuissent foeminae formari. Et quare istius peccati reus non est Noachus, qui genus humanum post diluvium, de novo propagare debuit? cur non deliquerunt Isaacus, cæterique Patriarchæ monogami? cur alii matura ætate non statim vitæ sociam quæsierunt, si tanta fuerit necessitas, ut propter ejus neglectum homines sint maledicti?

O

Ac-

Accusandi ergo & maledicti erunt omnes patriarchæ, quod tam se-
ro liberis procreandis operam dederint.

VII. Eo enim sine allegant ista S. Scripturæ loca Jer. XLVIII.
10. *maledictus qui facit opus Domini fraude.* Matth. xxv. 14. f. Jac.
iv. 17. ut monogamos tanti criminis reos peragant; quam com-
mode & apposite, lectoribus judicandum relinquo. Primo loco
Jer. XLVIII. 10. sermonem propheta dirigit ad Chaldaeos, Dei hic
ministros, qui parcere non debebant, aut finem facere, donec Moa-
bitas devastassent. Hoc ergo opus Dei, nempe Moabi devastatio-
nem & excidium, qui peragebat *fraude* & dolo, non bona
fide, maledictus dicebatur; quia hanc sententiam super Moabum
Deus pronuntiaverat. Quod dictum generale unicuique Dei mi-
nistro applicari quidem potest, in quocunque opere omnem ne-
gligentiam damnans; sed probatum nondum est, Deum mandas-
se pariter polygamiam, & qui hanc non observarunt, tam gravi-
ter a Deo reprehensos. Nec reliqua loca feliciter illud negotium
concludunt. Matth. xxv. 14. f. Christus reprehendit eos, qui negli-
gunt talentum, sive gratiam Dei concessam, eam defodiendo, neque
ex inertia duntaxat ea non utuntur, verum insuper ea abutun-
tur, quod non tantum omissionis, sed etiam commissionis pecca-
tum est. Caveant sibi polygami & polygamiae defensores, ne
hujus criminis juste rei peragi possint. Atque ita sibi applicent
illud Jacobi iv. 17. *qui noverit recte facere, & non facit, is peccato
tenetur.* Reverenter, pie, sancte & caste allegandæ & tractan-
dæ sunt sacrae literæ.

VIII. Secundum argumentum Theophilus Th. III. proponit,
naturam muliebrem ita esse comparatam, ut post conceptionem,
concupitum viri non amplius desideret, sed quodammodo abhor-
reat, & si quando consentiat in viri voluntatem, abundantia seminis
gaudentis, multa incommoda sustineat, docentibus Medicis, quos ex
hoc capite polygamiam probaturos pollicetur. Respondeo, præ-
ter procreationem liberorum, matrimonium multos alios habere
fines, quales sunt moderata delectatio, honesta voluptas,
mutua auxiliatio, suavis conversatio, occurratio, & similia;
quo pertinet *debita benevolentia, quam vir uxori, & uxor viro red-
dat* 1 Cor. VII. 3. Quæ omnia officia & beneficia complectitur, quo-
rum gratia matrimonium initur, & ad quæ ratione pacti conjuga-
lis obligantur. Conf. Prov. v. 18. Ecclef. ix. 9. *jugis delectatio om-
nis*

mnis temporis species designat, & amorem conjugalem perpetuum exigit, honestum tamen, castum & moderatum, ut immodico uxoris amore, a Sapientiae & legis divinae studio non abstraharis.

IX. Deus adeo varias & crebras mulierum purificationes mandans, & concubitus prohibens Lev. xv. ne isto confortio participes fierent impuritatis, non legitur viro permisisse concubitus cum aliis mulieribus; sed a muliebri libidine potius abducere, & ab ingressu quandoque separare, aliarumque rerum curam commendare voluit, & continentiae frænum injicere, cognoscendam esse uxorem moderate, non libidinis explendæ, sed prolis ad cultum Dei educandæ causa. Sicut Adam, si mansisset integer, sine cupiditate, mero naturæ instinctu, liberos generasset, sed post peccatum libido accessit, quæ domanda, & morbus menstruus sceminis nunc naturalis, ex decreto contra Evam Gen. iii. 16. cujus sanguis, quia Adamum quasi occidit, iterum juxta Gen. ix. 6. erat effundendus. Haud diffitemur quidem, in perpetuo vel nimis diuturno morbo, quando scemina fluxum præternaturalem patitur, conjuges, non ita, ut in V. T. adstringi ad abstinentiam ab actu conjugali, modo proli damnum non immincat, semine generationi inepto.

X. Ipsi Judæi *Jeavamoth cap. vi.* volentes, *Ne se cohibeat vir a generatione, & multiplicatione, nisi jam sint ei liberi; Si sint ei liberi, a generatione & multiplicatione se cohibeat, ab uxore autem ducenda ne se cohibeat, prohibitum est ei esse absque uxore, quia dicitur: Non bonum est homini, ut sit solus, non urgent tantam necessitatem, sine interruptione actum venereum exercendi, quantam nostri polygami.* Quemadmodum enim agricola, postquam semina terræ mandavit, messis tempus expectat, nec alia superinjicit, & in plantandis virgultis, feminandisve frugibus, opportunum tempus quærit, quo terra purgetur & omnia præparentur, ne semen jactum pereat: ita hominibus concupiscentiæ modus liberorum procreatione definitus est, & ferendi observatio commendata. Est modus in rebus, sunt certi denique fines. *Ipsas animantes prægnantes paucas coire, refert Scaliger Comment. ad l. i. cap. ii. Histor. Arist. de anim.*

XI. Si quis sentiat Veneris titillationem, abstineat Cerere & Baccho, delicatis cibis, atque id genus aliis carnalibus voluptati-

bus, libidinis fomentis, unde feminis abundantia; & incumbat feriis ac gravioribus curis & negotiis, jejuniis & precibus. *Indurandus est animus*, inquit Seneca *Epist. L.I. & a blandimentis voluptatum procul abstrahendus*. Idem de *Tranquill. an. Non sunt cupiditates in longinquum mittende*. Sicut & ipse Athanasius fatetur p. 413. multos labores veneri esse impedimenta; studiis defixos non sentire hasce carnis uestiones. Quod confirmatum eunt Hebræi atque ethnici scriptores. Majemon. de *connubiis*, Cap. XXI. mulieribus laborem commendans, *Otium*, inquit, *hominem abducit ad nequitiam;... desidia animum impellit ad flagitium*. Exemplum in Davide. Ideo suadent Rabbini, ut libidinosi sæpius legant illud Deut. VI. 4. *Audi Israel, Dominus Deus noster Dominus unus est*. Quo etiam pertinet scitum illud Magistrorum *Mischna aboth. 2. 2. pulchra est Doctrina legis cum via terre* (i. e. opificio) *nam labor utriusque facit hominem oblivisci pravitatis*. Desidia est pene omnium scelerum seminarium, maxime libidinis, unde otia tollere jubet poeta in *Amoris remedio*:

*Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptaque jacent & sine luce faces.
Quam platanus rivo, quam gaudet populus unda,
Et quam limosa canna palustris humo;
Tam Venus otia amat: qui finem quaris amoris
Cedit amor rebus; res age: tutus eris.*

XII. Sed obijciunt nobis, viros calidos, & feminis copia abundantes, una uxore non esse contentos, naturam eorum ita esse constitutam, ut plures cognoscere necessum habeant? Respondeo, adduci me non posse, ut credam, homines, qui ratione utuntur, existimare posse, omnia, ad quæ natura sunt proclives, esse de jure naturæ, quia quæ nunc eorum pravitas est, sæpe luctantur cum conscientia, & cognitionem naturalem honesti excutere conantur. Ideoque jus naturale neutiquam metiendum est a natura, prout per peccatum vitiata & corrupta est, atque ex moribus utentium, qui ad perversa multoties declinant, sed a natura, qualis a Deo est creata, atque a debito hominum universali. Nisi in corde dominetur temperantia, nec viginti, nec centum, aut plures etiam impuræ sceminæ impuros extinguunt ignes, uti in Salomone videre est, quem id-

eo monet mater Prov. xxxi. 3. *ne det mulieribus fortitudinem, sive vires suas*; innuens vires animi & corporis.

XIII. Regerit Arcuarius, p. 84. 85. se admittere pravitatem & corruptionem, sed Adamum in statu integritatis jam aptum fuisse sæpius se, quam semel, multiplicandi. Quod se vero semel tantum quotannis multiplicaverit, id inde factum esse, quod unam uxorem habuerit, quia ex uno sanguine Deus genus humanum propagari voluerit. Sed nihil magis absolum est, quam statuere, vires habuisse Adamum majorem prolem generandi, modo habuisset plures uxores. Vires illas, utut post lapsum diminutæ sint, neque nunc in dubium vocamus, modo non obstaret lex & institutio divina, æque nunc, ac in statu instituto. Ratio illa, cur Adamo tantum una uxor concessa, supra a nobis est conturbata. Ubi semel fingendi licentia homines occupat, nihil absurdum nimis, vel nimis ridiculum. Quid absurdius dici potest, quam homines habere vires centies aut millies bibendi? quoniam intra modum bibere oportet. Tantum enim cibi & potio- nis adhibendum est, ut vires reficiantur, non ut opprimantur.

XIV. Consilia iis suggestimus, qui forte aliis majore seminis & sanguinis copia abundant. Plura desiderantem ad Medicos amandamus, præter alia, eadem intemperantiæ remedia præscribentes. Præterire hic non possumus exemplum salacitatis nitro curatæ, quod *lib. III. Casuum Medicinalium* refert expertissimus Medicus Baldass. Timæus van Guldenklee, *casu LII*. Integram historiam non pigebit ex eo adscribere. *Fidicen quidam Glandensis temperamenti calidi, vehementi veneris desiderio subinde tenebatur, ut nullis etiam per exigua horarum intervalla, repetitis congressibus satiari posset, unde sibimet ipsi quasi insensus, & ira divina, scortatoribus incumbentis, metuens auxilium meum implorabat.*

XV. Subjungit hanc Resolutionem. *A seminis copia salacitatem hanc excitari ipsa corporis constitutio & sanguinis abundantia innuit. Accedit vasorum semini generando inservientium calor nimius, quo mediante & sanguis attrahitur copiosius, & in semen mutatur citius. Ad imminuendam itaque sanguinis copiam, evacuato corpore, phlebotomiam in cubito dextri brachii institui. Mox pro calore totius & inprimis vasorum seminalium restinguendo refrigerantia quadam præscripti.... Diætam commendavi tenuem & sobriam, proscriptis aromatis,*

maribus, cibisque calidis & acribus, raphano imprimis, porro, capis, allio, sinapi, rapis, pastinaca, ovis, lacticiis & ejusmodi venerem stimulantibus eduliis. Cerevisiam bibat secundariam, vel quod melius, aquam, sine Cerere namque & Baccho friget Venus. His non proficientibus denuo sanguinem detraxi, & majoris refrigerationis ergo serum lactis caprini cum seminibus quatuor frigidis, per integrum mensem exhibui, & cum ne sic quidem immensa in venerem sedari posset propensio, specifica quadam semen exstinguentia prescripsi, saccharum imprimis Saturni, aquam castitatis, succum lactucae recenter expressum, emulsionem seminum cannabis, pulverem crystalli, & id genus alia. Monui praeterea ut ad evitandas vagas libidines, legitimum conjugium iniret, cum melius sit nubere quam uri; paruit consilio, & ducta in uxorem villici cujusdam filia satis robusta & vegeta, paullo mitius agere visus est; verum cum & hanc delassasset, ad ingenium rediit fornicator insatiabilis, aliudque remedium praeter antea usurpata petiit. Commendavi preces & jejunium, sed cum illis nihil se juvari, hoc vero ventrem non ferre praetenderet, extrema pati & castrari potius, quam assidua libidini cum aeterna salutis jactura inhaerere maluit. Ego operationem periculosam censui. Hesitanti tamen & ulterius deliberanti in mentem venit, quod olim Patavii ab Excell. Prevotio audieram; Nephriticum quendam diurno nitri preparati usu a renium calculo perfecte liberatum, sed postea ad rem veneream prorsus inhabilem redditum. Feci periculum, & singulis matutinis & vespertinis nitrum in aqua Nymphaeae solutum exhibui, cujus usu diebus circiter triginta continuato, adeo deserbuit, ut uxori demulcenda vix sufficeret; Dignus Fidicen, qui Messalina temporibus vixisset:

Quae resupina jacens multorum absorbuit ictus
Et lassata viris nondum satiata recessit.

XVI. Et mirari subit, Athanasium hanc libidinem ac immoderatam & abominandam cupiditatem rei venereae indulgendi, non agnoscere in sexu virili, quam mulieribus impropereans p. 21.23.24. Si vir est obligatus, inquit, satisfacere uxoris inordinatis, pessimis, & carnalibus, contra animam pugnantibus affectibus, polygamia mulieris est introducenda, siquidem vix decem vel viginti viri uni mulieri, quae semper, si non est praegnans, appetit, & magis spectat voluptatem, quam sobolis procreationem, sufficient. Lascivientibus hujusmodi mulieribus, eadem abominatione, comparet viros illos, qui se continere

nerenequeunt, & temperare a Venere. Cætera, quæ commentatus est Athanasius, aut nullius ponderis sunt, aut alibi occurrunt, nec hic examinanda. Decies enim vel vigesies, minima data occasione, eadem semper repetit. Adeoque negamus consequentiam argumenti supra allati: Per quem modum masculus uno anno plures potest procreare liberos, ille est convenientissimus modus se multiplicandi. Obstat enim, quod non sit legitimus; obstat præceptum divinum, obstant præcepta Medicorum, moderatæ veneri operam dandam. Ne dicam, quod hisce omnibus sepositis, necdum probari queat, hunc convenientissimum esse modum genus humanum propagandi, quia privatæ familiæ quidem plures, tota tamen Respublica pauciores cives consequitur, ex conjunctione maris cum pluribus uxoribus, sicut Sectione prima demonstratum ivimus. Qua ratione etiam cadit Arcuarii responsio ad Anti-polygamorum objectionem p. 85. 86. Si Polygamia ideo licita, quod vir se sæpius quotannis possit multiplicare, ob eandem rationem etiam scortationes & adulteria licita forent declaranda. Regerit Arcuarius, ex alio fundamento damnari scortationes & adulteria, & polygamos non modo multiplicare se posse, sed etiam scopum habere se multiplicandi, secus ac scortatores & adulteri. Alia fundamenta & nos exhibuimus.

XVII. Denique Theophilus & Athanasius Thefisibus xviii. xix. quæ nostro iudicio huc referendæ, pag. 110. ad 144. a necessitate medii variisque commodis, inde in OEconomiam, Rempublicam & Ecclesiam redundantibus uxoribus multitudinem probant. Vivendi enim & se sustentandi media necessaria magis affluere, meliusque conservari, vir si habeat plures uxores, demonstrat exemplis Jacobi, Davidis, Salomonis: Jacobum nunquam ad tantam opulentiam pervenisse, nisi quatuor duxisset uxores. Davidem in exilio non tam bene sustentatum fuisse, nisi cum uxore Abigail præter primam se conjunxisset; Salomonem tantam sapientiam, potentiam, rerum omnium affluentiam, nominisque celebritatem nunquam nactum fuisse, nisi cum vicinis Regibus, propter filias, quas duxerit in uxores, amicitiam contraxisset. Th. xix. prolixissime recensent emolumenta & commoda, quæ inde singuli status & singulæ personæ percipiunt, verbi gratia, quod expediat maritis ad longævam vitam ducendam, ad rem familiarem augendam, & similia; quod expediat pastoribus & episcopis, quorum ministeria in copulandis hominibus, & baptizan-

dis

dis infantibus augeantur; & mercatoribus, nautis ac peregrinantibus, qui in alia loca excurrentes, occasione data, novas uxores ducere & se multiplicare possint, & reliqua ejusdem furfuris. Quibus etiam accensent, plures gentiles & Turcas ad Christianam fidem esse accessuros, si polygamia apud nos non esset prohibita, & plures fore cœlicolas & terrigenas.

XVIII. Ad ista omnia primum in genere notandum, honestum utili præferendum, neque facienda mala, ut eveniant bona Rom. 111.8. Addo, actionum nostrarum regulam non esse, nostra vel commoda vel incommoda, sed voluntatem Dei, ejusque ordinationem verbo expressam. Commoda enim & incommoda illa sæpe sunt tantum *δοξασµα*, non vera; & qualiacunque illa sint, imprimis corporalia, voluntati Dei sunt subijcienda. Voluntas autem Dei est, ut quod ipse legitime conjunxit, homo non separet, ut sint caro una, sine clausula, & sine conditione hac adjecta, Si sit commodum, si sit utile. Si hæc admitterentur, quæ, quæso, in mundo fibula laxaretur libidini? Polybius *Histor. lib. 111. Nonnulli dum rebus veneris indulgent, tque amore stupent, non urbes solum, ac domus suas everterunt, sed propria etiam vite jaeturam cum dedecore fecerunt.*

XIX. Deinde in specie ad exempla allata facilis est responsio, peccari fallacia a non causa, & falsum supponi, quasi Jacobo istas divitias conciliaverint uxores, quas sacræ literæ passim providentiæ & benedictioni divinæ adscribunt Gen. xxv. xxvii. promissis ei variis bonis, non modo spiritualibus, ex amore æterno Mal. 1. 2. 3. Rom. ix. 13. verum etiam corporalibus & externis. Quo pertinet illud consilium & artificium, quo quicquid erat eximium in grege Labanis, ad se transtulit Gen. xxx. cujus auctor Deus fuit cap. xxxi. 11. 12. 13, qui ipsi gratiose dona largitus est, ut omnia possideret, cap. xxxi. 11. Sensit potius patriarcha sua incommoda ex isto matrimonio, quia raro contingit domus tranquilla iis, qui habent plures uxores. Euripides in *Andromacha* dicit, esse *ἐπιπύριον*. In concorde matrimonio plus boni est, quam in ipsa fœcunditate. Et dicat mihi Athanasius, unde reliqui patriarchæ monogami acquisiverint divitias, sicut Job, qui circa ista tempora vixisse creditur; is saltem non habuit tot uxores, tot filios & filias, quot requirunt polygami ad tam amplam familiam.

XX. Idem judicium esto de Davide. Non video, quid ad ejus sustentationem contulerit Abigail, nisi quod, ut prudens fœmina,

mina, ei in exilio dona adduxerit, ad sustentandos milites, qui ex præda hostium Palæstinarum alebantur, in quibus omnibus virgula divina animadvertenda. Quin ipsa Abigail postmodum captiva abducta 1 Sam. xxx. 5. ei potius oneri fuit, quam & consulto Domino, e manibus Amalekitarum eripuit com. 18. Sed frustra hominum vel furorem cohibeas, vel insaniam purges, qui non verentur Deo aperte contradicere.

XXI. Salomonis sapientiam, potentiam, omniumque rerum affluentiam Theophilus & Athanasius magno ausu, nec sine impudentia, polygamie adscribunt, quod vicinorum regum filias in uxores duxerit. Quum sacræ literæ expressis verbis hoc mendacium evertant 1 Reg. 111. 5.-13. *Jehova apparuit Salomoni per somnium, dixitque Deus, pete, quod daturus sim tibi. Cui dixit Salomo... com. 9. Des igitur seruo tuo animum intelligentem, ad iudicandum populum tuum, discernendo bonum & malum... Qui sermo cum bonus videretur in oculis Domini, quod petiisset Salomo hanc rem: Dixit illi Deus, eo quod petiisti rem istam, & non petiisti tibi dies multos, neque petiisti divitias... Ecce facio secundum sermonem tuum; ecce do tibi animum sapientem & intelligentem, adeo ut par non fuerit tibi ante te, & post te non surrecturus sit par tibi. Insuper etiam quod non petiisti, do tibi, tum divitias, tum gloriam, adeo ut non sit par tibi ullus inter reges omnibus diebus tuis. Et cap. 14. 29. indidit Deus sapientiam Salomoni, & intelligentia multum admodum, & amplitudinem animi, instar arena, quæ est in littore maris. Adde com. 34. & cap. x. 1. 24. XI. 1. & seq.*

XXII. Immoderatus autem mulierum amor nihil aliud ei attulit, quam Majestatis regie detrimentum, turpem & effœminatam timiditatem, atque id genus alia incommoda, quod tristis comprobavit nimis eventus, quam misere pertractus sit ad idololatricam 1 Reg. xi. famæque suæ turpissimam inusserit maculam. Sirac. XLVII. 21. & seq. *cum adamavit mulieres alienigenas multas, faciebat malum in oculis Domini, ideoque comminatus est ei Deus divisionem regni com. 11. seq. Huc faciunt, quæ commentatus est Abarbenel in Leg. fol. 39. 4. causas, ob quas hodie abbreviatur dies vita, ut ad majorum ætatem non perveniant mortales, inter alias adducens חמ libidinem in mundo, quod antequam attigerit homo annum vicesimum, gignat filios & filias, & זנות scortationem atque adulterium, quæ vitam decurtant, vigorem consumunt, caloremque naturalem extinguunt.*

ולא תראה שחוד המלך בהיותו בן שבעים שנה כסותו בבגדים ולא יתם לו ולא היה זה באמת מרוב זקנתו כי כמה מהאנשים יותר זקנים מזה הם חזקים ובריאים ומולידים בנים אבל היה שנרעך חומו חטבעו ונתקרב כמו בהיותו בכחיותו רודף אחרי הנשים ולכן בתחלת זקנתו היה באותו קצה מהקור המופלג. ושלמה בנו שאחז במעשי אביו והוסיף עליהם כהנה וכהנה נתקצרו עוד ימיו ומה בן נב שנים

Nonne vides, inquit, Davidem regem 70 annos natum vestibus oblectum, quia calore destitutus erat. Id factum non est ob magnam ejus senectutem: quot enim sunt homines ipso seniores, robusti tamen ac pingues, liberosque procreantes? sed quod extinctus esset calor ejus naturalis & refrigisset, sicut in juventute sua sectatus est uxores. Ideo initio senectutis ex magno frigore ad finem vergebat. Pariter Salomo opera patris sui imitatus, pluraque adjiciens, sicut illa & illa, adeo dies abbreviavit, ut mortuus sit quinquaginta duos annos natus.

XXIII. Ad reliquas nugas respondere nihil attinet. Commoda enim enumerata partim falsa sunt, sicut audivimus v. gr. quod expediat maritis pluralitas uxorum ad longævam vitam ducendam, ad rem familiarem augendam, & similia; partim risum movent lectori, fibulamque carni & libidini laxant, quod scilicet expediat pastoribus, quorum ministeria, in copulandis hominibus & baptizandis infantibus augeantur; nec non mercatoribus & peregrinantibus. His sane, cum conjugum præsentia gaudere nequeunt, Doctores Hebræi salubriora suggerunt consilia in *Sobar ad Genesim Edit. Lubl. col. 139. Quilibet homo reperiri debet ut mas & foemina, (contracto scilicet matrimonio) & cum peregre abit iter facturum, uxoris loco sibi sociare debet præsentiam divinam, per preces & pia vota. Ita R. Sal. Jarchi ad 1 Sam. 1. 19. quia Elkana non habuit rem cum uxore, priusquam domum esset reversus; hinc eliciunt, abstinendum esse a venere, dum peregre sumus.*

XXIV. Provoco saltem ad uniuscujusque conscientiam, annon hujusmodi Polygamia defensores suis nugamentis, gravissima Dei instituta & præcepta ludibrio exponant. Utinam in eorum auribus, qui talia effutiunt, personarent severissima Christi verba Matth. XII. 33-37. *E fructu arbor cognoscitur... ex redundantia cordis os loquitur. Bonus homo e bono thesauro cordis profert bona: & malus homo ex malo thesauro profert mala. Sed dico vobis, quodcumque verbum otiosum loquuti fuerint homines, de eo reddituros rationem in die judicii. Ex sermonibus enim tuis justificaberis, & ex sermonibus tuis condemnaberis.* Quid respondebunt illi iudici totius terræ, qui non verba aliquot otiosa tantum pronunciant, sed centenas paginas tot otiosis & obscœnis verbis implent, contra regulam Apo-

stoli

stoli Phil. iv. 8. *Quaecumque sunt vera, quaecumque deo veneranda, quaecumque iusta, quaecumque pura, (vel casta) quaecumque amabilia, quaecumque boni nominis, si qua virtus, & si qua laus est, hac reputate.*

XXV. Quod denique addunt, plures gentiles & Turcas ad Christianam fidem accessuros esse, si polygamia apud nos non esset prohibita, & plures fore cœlicolas & terrigenas: Id neutiquam probat, polygamiam esse licitam & unicuique permittendam. Aut alii mores istis gentibus usitati, aliave dogmata ac peccata etiam forent toleranda, cujusmodi sunt idololatria, circumcisio, & similia. Valet hic regula Paulina ante citata Rom. iii. 8. contraria assertioni illi, quam damnat Jobus cap. xiii. 7. *An pro Deo forti loqui deberis iniquitatem? aut pro eo loqui deberis fraudem?* Gravissime peccarunt fratres Josephi cum vendentes in Ægyptum Gen. l. 20. & Judas, Judæi ac Pilatus, prodendo & interficiendo Jesum Act. iv. 26. seq. Gravissime peccarunt Israelitæ postulantes a Deo carnes in deserto Num. xi. quamvis eodem modo hominum conservatio ac redemptio procurata, Deique gratia & potentia illustrior facta & demonstrata. Et bona intentio, quam homines malæ actioni obtinent, a Deo damnata est, ut in Saulo 1 Sam. xiiii. xv. in Uzza 2 Sam. vi. 7. aliisque videre est. Uti autem efficienda non sunt mala, ut eveniant bona, ita neque eo fine sunt toleranda. Levit. v. i. xix. 17. Nehem. xiiii. 16. & seq. Sicut nonnulli, ad adulteria & graviora peccata vitanda, meretriciam vitam permittendam, perperam statuunt.

XXVI. Atque ita gravissimus Theologus Fr. Spanhemius *par. iii. Dub. Evang. cxxii. s. ix.* Si quis Judæus aut Turca hodie converteretur, qui ante suam conversionem duas habuerit uxores, uni ex istis, posteriori cum primis, persuadendum fore, censet, ut res suas sibi haberet, & illius, cui se addixisset, Religionis legibus obsequeretur. Et Seldenus modernorum Judæorum ritus nuptiales exponens, *Uxore Ebraica lib. i. c. ix.* docet, ubi ex temporali præscripto plures uxores simul ducere non licet, juxta ipsos cogendum esse maritum, qui plures duxerat, omnes præter unicam divortio ejicere. Quamvis ego non videam satis causæ, cur, qui ante conversionem suam, duas habuit uxores, eas retinere nequeat. Ambæ tolerari possunt, quemadmodum Apostoli, teste Chrysostomo & Hieronymo, eas tolerarunt, ex quibus bigamis aut Polygamis tamen Episcopus non erat eligendus. Etsi non sit to-

lerandum, ut jam converſi plures ducant. Ideoque haud prudenter Jeſuitas Regi Conchino perſuaſiſſe, largimur Theophilo, quod omnes uxores, excepta unica, ſi Chriſtianus fieri vellet, eſſent deſerendæ. Neque tamen Venerandum Voetium, quem pro ſe citat Theophilus, teſtari lego, quod regnum Tunchinum una cum Rege ad Chriſtianam fidem fuiſſet converſum, niſi Jeſuitæ in ſuis concionibus jamdum converſos a polygamia dehortati fuiſſent. Quæſi pius ille Theologus polygamiã illam Tunchinẽſium approbaret.

XXVII. Contrarium ſatis liquet ex ejus ſcriptis, quæ mihi legere contigit, *Politica Eccleſiaſt. par. 1. lib. III. Tract. 1. c. v. §. 6. par. II. lib. II. Tract. 1. c. VI. §. 3. cum primis par. I. lib. II. Tract. II. Sect. IV. c. III. quaſt. 9. an polygami ſacra cœna arcendi?* Ubi caſum illum ex Alexandri de Rhodes Jeſuitæ relationibus de prædicatione fidei in regno Tunchino, tantum refert, quo relato addit: *Vides hic νόμον, ἔθος, conſuetudinem . . . Regis, & magnatum exemplum plurimas concubinas alentium, exſertam ſub gravi comminatione prohibitionem. Quid hinc concludes? juſtum, licitum, irreprenſibilem eſſe concubinatum, ſeu mavis polygamiã in foro poli, in conſcientia coram Deo, in communionẽ Eccleſiæ, quia talis eſt in foro ſoli? Egregia ſane conſequentia.* Mirum eſt, hæc non legiſſe in Voetio noſtrum polygamiæ deſenſorem, qui legit verba priora, variasque bibliothecas Germaniæ & Galliæ perluftraſſe fertur, ut magno molimine ſuam polygamiã propugnaret. Accedit, quod iſta exempla gentiliũ, Turcarum, Judæorum polygamorum, Chriſtiana ſacra amplectentium, quia extraordinaria plane ſunt, polygamiã nec probent, nec ſtabiliant. Tandem figmentum illud, cœlum & terram plures incolas per polygamiã nanciſci, reſponſione dignum non eſt. Merito nobis hic illud Eccleſiaſtis de divite applicare licet cap. VI. 3. *Si genuerit vir centum liberos (contra inſtitutionem divinã, atque ex mera libidine) melior eſt illo abortivo.* Concludo, peſſime nonnullos, quorum veſtigis inſiſtunt Polygami, juſ naturæ, & actiones ſuas utilitate ſua metiri, de quibus Grotius *Proleg. ad lib. de J. B. & P.* Cum sæpe aliud utile videtur affectum malè compoſitorum pravo judicio, aliud ſanæ rationi, quæ non tantum præſentia, ſed & futura conſiderat, cui id demum utile, quod in univerſum tale eſt. *Intemperans, ait Ariſtoteles Eudem. II. cap. VII. præter rationem ſequitur cupiditates.* Et paulo

paulo post: *Siquidem intemperanter agere est ex cupiditate, præter id, quod optimum quis arbitratur, agere.*

CAPUT IV.

An ex jure Gentium probetur Polygamia?

Q Uæstio illa non adeo necessaria videri posset Christianis, quid gentibus in usu; quia tamen Theophilus & Aletheus, polygamiam cum jure gentium convenire, prolixè probare satagunt, æquum est, ut illam expendamus, & qua ratione argumentis inde petitis occurrì possit, dispiciamus, ne quidquam, præter nugas, ab illis allatum intactum relinquamus. A priori enim postquam demonstrarunt polygamiam cum jure naturæ convenientiam, eandem a posteriore, quod ab omnibus fere gentibus fuerit usurpata, deducunt, inde a Thesi *iv.* usque ad *xv.* In Oriente, maxime inter Judæos, populum Dei selectissimum, teste Josepho *Antiq. xvii. c. ii.* polygamiam esse frequentatam, & semper etiam post natum Christum observatam, usque dum legem tulerint Imp. Theodosius, Arcadius & Honorius sub Anno *cccxciii.* & ipsi Judæi postmodum sanxerint & constituerint An. *4830.* ut pro ratione locorum, ubi degerent, & secundum leges, quæ illic obtinerent, non nisi unicum ducerent uxorem, refert Theophilus Thesi *v.* Dein Th. *vi.* & *vii.* agit de Judæorum concubinis, quod cum ingenuis ac Israeliticis legitimum matrimonium contraxerint. Thesibus *viii.* *ix.* *x.* de libello repudi, de necessitate conjugii & cœlibatu, quæ nihil faciunt ad probandam polygamiam.

ii. Inter vicinos Judæis populos, Syros, Edomæos, Cananæos, Ægyptios, Assyrios, Babylonios, Parthos & Persas in usu fuisse polygamiam, ex historicis probatum dedit Thesi *xi.* Neque minus in Macedonia & vicinis Græcorum provinciis eandem viguisse, docet Socratis & Euripidis poëtæ, Regum Græciæ, Lydiæ, Ætoliæ, nec non Dionysii tyranni, Demetrii & Pyrrhi exemplis. Thes. *xli.* Apud Romanos diu usurpatam non fuisse polygamiam ob foeminarum penuriam; Julium Cæsarem tamen legem tulisse, ut *liberorum quærendorum causa, quot vellet quisque uxores ducere, facultas foret:* Primum Antonium duas uxores eodem tempore habuisse Octaviam & Cleopatram, posteriorem tamen li-

bidinis tantum causa duxisse, ideoque contra leges patrias fecisse; Et quanquam plures legitimas uxores ducendi consuetudo tum demum coeperit, concubinam tamen legitimæ superinducere, Romæ jamdum licuisse. Sed nec dissimulat, jure Romano & postea civili, concubinas non haberi pro veris uxoribus, quemadmodum apud Hebræos. Primi Imperatoris vestigiis instituisse subsequente tempore Valentinianum, qui legem Julii quasi oblitteratam in lucem produxerit, & in omnibus civitatibus publicari jussit Thef. xiii. Subjungit Thef. xiv. Germanos fere solos singulis uxoribus esse contentos, exceptis admodum paucis, referente Tacito *de moribus Germ.* Ex quo colligit, non improbatam huic genti polygamiam. Denique, ut omnibus fere populis in toto terrarum orbe eam placuisse demonstrat, de Pæonibus, Britannis, Scotis, Saxonibus, Æthiopum rege Christiano, Preterjanne, vel Prestar Chan, Maurasiis, Afris, Numidis, Brachmanibus, Indis, Chinesibus, Turcis refert, eundem morem partim obtinuisse, partim adhuc obtinere. Hic habes summam rei, quam Theophilus & Athanasius nobis exhibent inde a pagina 33. usque ad 100. Quis igitur nondum credat, polygamiam esse licitam?

III. Ad ista omnia, quæ tanti non sunt, nos brevi responsione defungemur. Quamvis officia ex jure gentium eadem sint, quæ natura præcipit; unde Sam. Puffendorf eorum sententiæ subscribit, quæ jus naturæ & gentium in se unum & idem esse statuit, quod extrinseca duntaxat denominatione differat, *de Jure Nat. & Gent. lib. II. c. III. §. 22.* nemo tamen negaverit, permagnam esse morum apud gentes corruptionem; non tam in primis legibus naturæ, quam in remotioribus deductionibus, quales sunt de casibus matrimonialibus, & similes. Nullius ponderis est nihilque probat consuetudo gentium, omnisque consensus populorum, quando cum recta ratione pugnat, & cum lege divina. Quam in rem facit illud Andronici Rhodii: *παρ' ἀνθρώποις τοῖς τε ὀρθῶς καὶ ὑγιᾶς ἔχουσιν, ἐστὶ δίκαιον ἀκίνητον ὁ φυσικὸν λέγεται. εἰ δὲ τοῖς νοσῶσι τοῖς φρένας καὶ διαστραμμένοις ἔδει δίκαιον, ἅδεν διαφέρει, ἅδεν γὰρ ὁ λέγων τὸ μέλι γλυκὺ εἶναι ψεύδεται, διὸ τοῖς νοσῶσιν, ἔτι τοῦτον δοκεῖ.* *Apud homines recta sanaque mente prados, est jus aliquod immutabile, quod Natura dicitur. Quod si his, qui morbo distorto-*

que

que sunt animo, aliter videtur, nihil id ad rem pertinet; nec mentitur, qui mel dulce esse dicit, ideo quod egrotis aliter videatur. Iniquum igitur foret, leges & regulas vivendi ab eorum consensu recipere, qui eas violant sæpius, quam observant. Ita enim natura comparatum est, sunt verba Isocratis *Orat. ad Philippum*, πάντες πλείω πεφύκαμεν ἐξαμαρτάνειν, ἢ κατορθῶν, ut omnes sæpius peccemus, quam officio fungamur.

IV. Quibus etiam adscribi merentur verba Ciceronis *l. de Legibus* §. 42. Stultissimum istud, existimare omnia justa esse, que scita sunt in populorum institutis aut legibus. Etiamne si que sunt tyrannorum leges, si triginta illi Athenis leges imponere voluissent? aut si omnes Athenienses delectarentur tyrannicis legibus, num idcirco hæc leges iusta haberentur? nihilo, credo, magis illa, quam interrex noster tulit, ut dictator, quem veller civium, indicta causa, impune posset occidere. est enim unum jus, quo devincta est hominum societas: & quod lex constituit, una qua lex est recta ratio imperandi atque prohibendi: quam qui ignorat, is est injustus, siue est illa scripta *uspian*, siue *uspian*. §. 43. quod si populi tum iussis, si principum decretis, si sententiis iudicum iura constituerentur, jus esset latrocinari, jus adulterare, jus testamenta falsa supponere, si hæc suffragiis aut scitis multitudinis probarentur. §. 47. Sensus nostros non parens, non nutrix, non magister, non poëta, non scena depravat, non multitudinis consensus abducit a vero. Et *lib. II. de Leg.* Non est lex scitum populorum. *Conf. §. 10. & lib. III. §. 37.*

V. Aristoteles *Nicom. VII. cap. VI.* docet, quasdam circa Pontum nationes sibi invicem infantes ad epulandum mutuare; quas ipse paulo post irrationabiles, ferinos, & solo sensu viventes vocat. Qui corrupti mores cumprimis in nuptiis animadvertuntur. Æoli sex filias sex fratribus a patre esse desponsatas, nobili exemplo incestuosi matrimonii, testis est *Homerus Odys. lib. x. & Diod. Sic. Hist. lib. v.* Adde *Odys. lib. VI.* Et *lib. IX. ἐπιπόση γηραιήν ᾧ ἦεν.* Epicaſte nupta suo filio, nempe OEdipodi, interempto patre, quod tamen *Homerus* ingens vocat facinus, insipientia mentis commissum. *Euseb. de preparat. Evangel. l. VI. cap. VIII.* ex *Bardefano Syro* refert, apud *Getulos* legem esse, ut fœminæ, quibuscunque velint, miscantur, ac præcipue advenis, nec ideo a maritis accusentur, aut adulteræ vocentur, atque idem in *Bactris* obtinuisse; & multos apud *Britannos* unam uxorem habere, apud *Par-*

Parthos contra multas foeminas unum maritum. *Apud Babylonios parentes maritique, liberos conjugesque cum hospitibus stupro coire, modo pretium flagitii detur, patiuntur, teste Curtio lib. v. c. 1. Apud Medos pulchrum foeminae multos habere viros, pauciores quinque, calamitatem arbitrantur. Bohem. de mor. Gen. lib. 1. c. v. Et quae sunt ejusdem furfuris apud varios auctores, quae adscribere supersedeo.*

VI. Integræ gentes mactarunt innocentes, vivos homines immolarunt, scortationes & incestuosa conjugia approbarunt, ideone imitandæ? Quibus convictus Athanasius fatetur pag. 99. posse aliqua, quæ juris naturæ & gentium sunt, per malos mores & consuetudinem introductam, quasi ad tempus obliterari in una vel altera gente; & pag. 318. Deum Israelitis injunxisse, ne ambulent in viis Emorrhæorum, neque in viis gentium Lev. xx. 33. Deut. cap. xii. 30. & cum gentes habent aliquid boni ex lumine naturæ, non ei insistendum, quatenus a gentibus provenit, sed quatenus rectæ rationi, juri naturæ & Divino est consentaneum.

VII. Et observari velim, Grotium, cujus vestigia, in Jure naturæ & gentium, premunt nostri, *Lib. 1. c. 1. §. xi. 1. de J. B. & P. esse aliquid juris naturalis, a posteriore colligendum existimare id, quod apud omnes gentes, aut moratiores omnes, tale esse creditur. Neque Seldenus, de Jure Nat. & Gent. juxta Discip. Hebr. L. 1. c. vi. & vii. omnium Gentium, quarum notitia habita, morum rationem ejusmodi habendam credit, ut inde Juris Naturalis veluti corpus aliquod sperari possit, sed moratiores, & illustriorum scita ac suffragia rite satis interdum adhiberi, judicat, cum nullum ferme juris naturalis caput sit, quod non ex perversis seculorum, ac Gentium etiam illustrium, non solum moribus, sed pariter & legibus latis fuerit violatum. Noster autem Theophilus omnes nobis gentes obtrudit, quibus in usu polygamia, sine ulla distinctione. Athanasius quidem dicit pag. 98. apud plerasque easque moratiores Gentes polygamiam fuisse in usu, sed dicit duntaxat, non probat.*

VIII. Moratiores enim ac cultiores gentes sunt Græcæ & Romanæ, ab omnibus habitæ, & nunc Germanæ, cæteræque Europææ, quæ in condendis legibus suis in consilium non tam adhibuerunt aliarum gentium consuetudines, quam sanam rationem, & doctio-

doctiores ac prudentiores. Illæ tamen, si Aristoteli, Tacito, legibus Lycurgi, cæterisque scriptoribus ac institutis fides, polygamiam non approbarunt, licet unus vel alter, contra institutum, & præter mores populi, aliquid commiserint. Hodieque nulli moratioris homines a nobis judicabuntur quam Christiani, qui tamen, fatentibus & dolentibus nostris polygamis, non admittunt uxorum pluralitatem. Ex quibus omnibus liquet, non tuto argumenta ex jure gentium desumi posse, quia ipsæ moratioris non semper dictamen rectæ rationis observarunt. Accedit, quod peccata subtiliora, qualia sunt cupiditates & desideria carnis, non ubique, uti fas est, cognoverint, ad legem naturæ non satis attendentes, quia lege scripta caruerunt, e qua sola Paulus se cupiditatem cognovisse testatur Rom. vii. 7. Et Græciæ cæteræque gentes, quæ se dictitabant sapientes, stultæ factæ sunt in suis ratiociniis Rom. i. Ideoque etiam moratiorum gentium consensus in omnibus, cum primis in iis, quæ libidinem & concupiscentiam spectant, non satis fundatum principium esse videtur boni & mali moralis.

IX. Non ergo consensu hominum probanda est Polygamia, sed consensus hominum adferendus, ut dictum, cum ratione, præcipue cum Scriptura Sacra, quæ sola est doctrina veritatis secundum pietatem, atque vitæ nostræ norma. Unius hominis cum ea consensus plus habet auctoritatis ad persuadendum assensum, quam omnium consentiens in dissentientibus dogmatibus conspiratio Esa. viii. 20. i Joh. iv. 1. Act. xvi. 1. Non attendenda multitudo euntium, sed via, qua eundum. Deus exemplum multitudinis non fixit vivendi normam, sed legem eam, quæ mundi societate egredi jubet 2 Cor. vi. 17. Adhæreamus potius paucis, qui bonum dent consilium, & unum aut duos imitemur, quam centenos & milenos, quibuscum pereamus Rom. xii. 2.

X. Quæ magnifice & cum pompa Lectori ingerunt Theophilus & Athanasius, de polygamia variarum gentium, larva sunt & inutilia probando instituto, ideoque a nobis non omnia excutienda, quemadmodum nec Athanasius omnes ab anti-polygamis citatos auctores evolvere dignatus est pag. 99. neque tamen plane silentio prætereunda, ne adversarii sibi placeant & gaudio triumphent. Admodum suspecta est consuetudo, cujus meminit Josephus *Antiquit. xvii. cap. 1.* *πάτριον γὰρ ἐν ταύτῳ πλείοσιν ἡμῖν*

Q

συ-

συνουσιῶν mos nobis patrius est, plures simul uxores habere; five pluribus adhærere & connubio jungi. Quia ante diluuium auctorem habuit Lamechum ex Kaino oriundum, de quo Sectione sequenti; post diluuium juxta Athanasium nostrum pag. 38. Sabæos, Chami posteros, quorum exemplum vel ideo non tuto imitari licet, quod si non omnes, saltem aliqui sint maledicti Gen. ix. 21. seq. sicut adhuc multi Africani & Indiæ Occidentalis Chami posteri rudes, stupidi & nudi incedere dicuntur, post tot secula impudicitiae patris signa ferentes. Si ergo a Sabæis, quo nomine veteres idololatræ omnes, Chaldæi cum primis, Arabes, Nabathæi, & Charanæi intelligi videntur, Abraham cæterique patriarchæ aliquid hujus rei didicerint, id non erit imitandum, quia populi isti perditissimis fuerunt moribus.

XI. Et perperam faciunt cum Seldeno polygami, quod Hebræorum explicationem hoc loco captent pro argumento veritatis. Non sunt attendenda Hebræorum interpretamenta, ubi suæ student hypothese, & patrocinantur perversæ olim inter Israelitas contuetudini, quam diserte Christus redarguit Matth. xix. 4. 5. Neque tamen diffitetur Seldenus *Uxor. Ebr. lib. i. c. 1x.* non defuisse, qui ex ipsa lege etiam binas uxores Israelitam simul retinere, fas non putarent. Ita enim R. Ami *Gem. Babyl. ad tit. Jevammoth fol. 65. i.* כּוּנָה וְיָחַן כּוּנָה וְיָחַן אִשְׁתּוֹ יוֹצֵא עַל אִשְׁתּוֹ אִשָּׁה בַל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה עַל אִשְׁתּוֹ יוֹצֵא עַל אִשְׁתּוֹ אִשָּׁה בַל *Quisquis uxori uxorem superinduxerit, oportet eum proreum divorcio ejicere cum dote.* Sed Rabba ibidem tradit, licitum esse homini ducere plures, modo plures alere possit. Alii Hebræi etiam ex illa lege Lev. xviii. 18. idem probare conati sunt, τῷ אחיה pro alteri sumpto, quod verbum etiam ferre, fatetur Seldenus *de Jure Nat. & Gent. juxta Discip. Ebr. lib. v. c. vi.* Quæ tamen hæresis est habita, nec toleranda Sadducæorum opinio, quam nos infra ad Lev. xviii. 18, examinabimus.

XII. Addunt Hebræi, & unicam duntaxat, ex præcepto quodam temporali τῷ Rabbenu Gamalielis tributo, ducendam fuisse, idque non violandum sine pœna excommunicationis, & anathematis; & ubi ex more loci plures Ebræis conjuges jungi non soleant, ibi nec plures a quopiam rite duci: במקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו ר נמליאל החריים על הנושא על אשתו אבל ביבמה לא החריים וכן בארוסה ולא פשטה תקנתו בכל מקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אלא ער סוף האלף החמישי *ubicunque loci mos obtinuerit,*

tinuerit, ut uxor ducatur tantum unica, non licet aliam uxori superinducere. Rabban Gamaliel etiam Anathemate interdixit, ne quis uxori aliam superinduceret, nisi tantum ex lege de ducenda fratria fratri sine liberis demortuo superstite. Quod idem obtinere voluit etiam in sponsalibus. Sed constitutio ejus passim vim non habuit. Nec ultra finem Chiliadis quintæ interdictum hoc obtinere voluit. Id est ultra finem annorum mundi Chiliadis quintæ juxta Ebræorum calculum. Quæ finem habuit An. Christi 1240. R. Joseph Karo in *Schulchan Aruch lib. Eben. hæf. c. 1. §. 10.* & *Arba Turim* eodem tit. cap. 1. Et durasse, scribit Seldenus, loco citato, apud Ebræos polygamie usum sive jus, usque ad tempora Theodosii, Arcadii & Honorii An. Chr. cccxciiii. quorum rescripto sancitum L. 7. C. de *Judeis & Cœlicolis, ne quis Judæorum morem suum in conjunctionibus retineret, nec juxta legem suam Nuptias sortiretur, nec in diversa sub uno tempore conjugia conveniret.* Et in Synopsi Basilicon lib. 1. tit. *ἠὲ τῶν Ἰουδαίων; καὶ τὰς κοινὰς Ἰουδαίων γαμήτων νόμος.* Juxta leges communes Judæi matrimonia contrahunt.

XIII. Buxtorfius F. in *Synagoga* Cap. xxxix. digamiam putat hodie in regionibus Europæis non esse amplius inter Judæos usitatam, neque etiam permissam. Sed Seldenus in *Ux. Heb. l. 1. c. ix.* hodie apud Europæos Judæos, veluti qui in Italia ac Germania degunt, infœcundæ uxori, prolis gratia, idque non sine Pontificis Romani indulto, interdum superinduci, scribit: Quod ex R. Leonis Mutinensis, Venetiis Archifynagogi, de *moribus Hebræorum libello, seu Historia de gli Riti Hebraici part. iv. c. 11. §. 2.* didicisse se fatetur. Mea versio Gallica hujus libelli paulo aliter habet: il est permis a tout Juif d'avoir plusieurs femmes. Ce qui est pratiqué par les Levantains; mais cela n'est pas souffert parmi les Allemans, & ne se pratique que tres-rarement en Italie, & seulement lors qu'après plusieurs années de mariage on n'a point d'enfans de sa femme. Ex quibus omnibus evidens satis est, a Deo non esse mandatam polygamiam, quod contendunt nostri, ita ut omnes homines delinquant, & maledicti sint, si plures non ducant uxores, quum Judæi suo more præceptum de Sabbatho, de circumcissione, de carne suilla non comedenda, & similia, ad superstitionem usque observent, neque ab illa observantia ullis legibus, interdictis aut comminationibus regum & principum, abduci possint.

XIV. Et quamvis polygamia Judæis in usu fuerit, non tamen conjugium contraxerunt, per quod vir uno tempore duas pluresve sibi legitimas adjunxerit uxores, sed פילגשים concubinas habuerunt, uxores secundarias primariæ adjunctas & subditas vel ingenuas & Israeliticas, quarum liberi hæreditatem adibant, juxta Seldenum *de success. in bona def. Cap. III.* vel ancillas seu extraneas sive gentiles, quarum liberi legatis tantum, non etiam hæreditate paterna fruebantur. Maimonides *Hilch. Nechaloth. cap. I.* כלל יורש כלל או מן הנכריות אינו יורש כלל *fi'us ex ancilla aut extranea susceptus nullo modo hæreditatem capit.* Differentiam inter uxores & concubinas tradunt Talmudici in *tu. Sanhedrin fol. 21. 1.* כתיב נשים ומאי פילגשים אמר רב יהודה אמר רב נשים ככתובה ובקידושים פילגשים כלא כתובה וכלא קדושים *quid uxores? quid concubina? ait Rabb Jehuda; ait Rabb, uxores fieri literis vel pactis dotalibus, & sponsalibus; concubinas carnisse literis dotalibus & sponsalibus.*

XV. Abarbenel autem *commentario in Judicum XIX.* quem exhibet nobis Cl. Buxtorfius *de Spons. & Div. §. 17.* in hodierno Talmud errorem esse existimans, פילגשים concubinas ductas fuisse dicit בקדושה *per legitima sponsalia*, sed כלא כתובה *sine dotis scriptura & assignatione*, quod utrumque requiritur ad veras nuptias. Secutus in ea expositione R. Salomonem Jarchi, quem suspicatur, verba Talmudica בקדושה וקידושה כלא כתובה ita intellexisse, quasi eorum mens esset כלא כתובה אבל בקדושה *absque instrumento dotali, sed cum sponsalibus.* Ita ut uxor quidem ducatur *cum desponsatione & instrumento dotali; concubina vero cum desponsatione, absque instrumento dotali.* Hanc suam sententiam confirmat Abarbenel ex eo, quod concubinæ נשים uxores vocentur 2. Sam. v. 13. c. XII. II. c. XVI. 21. c. XX. 3. quia desponsatæ sint, & uxorum rationem habeant, & vetitum sit, sine sponsalibus cum muliere rem habere, sicut Israelitæ cum suis concubinis. Neque tamen hoc genus matrimonii probat Abarbenel, sicut in sequentibus patebit, sed Israelitis permissum fuisse censet. Et Musculi Commentarius in Genes. Caput XVI. de concubinis a Theophilo citatus subjungit: *Nec convenit, ut ea vel damnemus in patribus, vel ad imitationem usque probemus.* Th. VII. IX. X. Theophilus de libello repudii, de necessitate conjugii & cœlibatu agit, sed non probat, quod probandum.

XVI. Polygamiae usum fuisse inter Syros, Edomæos, Cananæos, Ægyptios, Babylonios & Perias, cæterosque vicinos populos, ex Diod. Sic. & Herodoto, probatum eunt Theophilus & Athanasius, haud perpendentes illa verba Dei connubiales leges ferentis Levit. xviii. 3. *Secundum opera terra Ægypti, in qua habitastis, ne facitote: similiter secundum opera terra Canaan, in quam duco vos, ne facitote, & in statutis eorum ne ambulatote.* Multi quidem prisca Ægyptiorum mores non tantum ab indigenis probati fuerunt, sed in magnam quoque apud Græcos admirationem venerunt, teste Diod. Sic. *Hist. lib. 1.* ita ut inter doctos celebratissimi quique, ob legum & studiorum cognitionem, peregrinationibus in Ægyptum operam dederint. A Deo tamen eorum mores sunt improbat. Neque putem, polygamorum par comprobare, quod ab eodem Diodoro de Ægyptiis memoriæ proditum est *Hist. lib. 1. c. xxvii.* *Lege etiam Ægyptiis statutum est, ut præter communem aliorum hominum morem, cum sororibus matrimonium incatur; quod Isis apud ipsos feliciter hoc successisset: hac enim Osiridi Germano nupsit.* Et paullo post: *Ob has igitur causas in more positum est, ut plus potestatis & honoris sit penes reginam, quam regem, & in tabulis dotalitiis, inter privatos imperium fœmina in virum assignetur: ubi uxoribus per omnia se obtemperaturos, mariti proficiantur.* Refert Sextus Empir. *Pyrroh. Hypot. l. iii. c. xxiv.* Mulieres corpus prostituere apud multos ex Ægyptiis etiam honoratum; & quasdam apud illos puellas ante nuptias dotem ex arte meretricia quærere, deinde nubere. Quibus adde, quæ Thesi v. de Babyloniis ex Curtio, citata. Ne dicam, quod Athanasius credat, plerosque illos populos, quibus polygamiam in usu fuisse juxta cum Theophilo tradit, a Sabæis esse oriundos, qui moribus erant corruptissimis.

XVII. Ex Græcia magnam ejusmodi polygamorum, sapientum, magnatum, regum, principum, cumulat farraginem, quos in suis monumentis reliquerunt Diod. Siculus, Diog. Laertius, Plutarchus, cum primis longa serie Athenæus de *Deipnos. lib. xiiii.* Sed minime fugit nostros, ipsos Sapientes non caruisse suis nævis. Zenoni, Chrysippo, Diogeni item Cynico ac Platoni placuit, *ἡρώας εἶναι τῆς γυναῖκας δὲν ὡς τῶν ἀνδρῶν τῶν κοινῶν uxores communes esse oportere apud Sapientes, ut scilicet quilibet illi ingrediatur, qua sibi prior occurrerit.* Diog. Laert. *lib. vii.* Ideone hoc probandum? Mul-

ta hodieque a regibus & magnatibus, qui legibus se solutos esse putant, patrantur, quæ minime laudanda vel imitanda. Ipsos Reges Hebræorum, quorum erat legem Dei describere, & juxta eam, vitam instituire, in hisce graviter peccasse, sacri scriptores adnotarunt. Suidas quidem memorat in *λειπανδρεῖν*, Athenienses, cum vellent (populi) multitudinem augere, quod virorum penuria laborarent, decrevisse, ut (singuli cives) unam quidem civem ducerent uxorem, sed e peregrina (seu meretrice) etiam liberos procrearent. Quamobrem & Socratem hoc fecisse. Pariter Diog. Laertius *lib. II. Socratem duas uxores duxisse, Xanthippen & Myrtonem, Aristoteles autor est. Alii Myrtonem prius duxisse, plerique utraque simul habuisse tradunt, ex quibus Satyrus est, & Hieronymus Rhodius. Nam Athenienses, quum bellis ac lue civibus exhaustam civitatem reparare, sobolemque propagare vellent, decrevisse referunt, uti urbanam quidem unam uxorem cives ducerent, liceret autem & ex altera procreare liberos: Idque tum & Socratem fecisse.* Ex quibus liquet, qua occasione Socrates duas duxerit uxores, si simul eas habuerit, quod nonnulli negant; unde perperam colligit Theophilus, hanc temper & ubique in Græcia consuetudinem obtinuisse.

XVIII. Contrarium testatur ipse Athenæus ab adversariis citatus *Deipnos. lib. XIII. mox post initium. ἐν δὲ Αθήναις πρῶτος κέκροψ, μίαν ἐνὶ ἐξευξεν, ἀνέδην τὸ πρότερον ἔσῶν τῶν συνόδων & κοινωγαμίαις ὄντων Athenis primus Cecrops* (quem Doctiss. Huetius *Demonstr. Evang. Propos. IV. c. VIII. §. 8.* Mosem fuisse ostendit, seu Mosis effigiem,) unam esse unius edicto sanxit, cum antea licenter ac inverecunde cum viris fœmina congregarentur, & nuptiæ communes essent; seu adnotante Jac. Dalechampio, tot uxores haberet quisque, quot vellet & cuperet: vel cum obvia quavis muliere, sine discrimine coiret. Non mirum, ante leges a Cecrope, Lycurgo, cæterisque Sapientibus latas, in tantam gentiles effulos fuisse libidinem. Eadem de Cecrope tradere Joannem Antiochenum, Seldenus *e MS. biblioth. Oxon. refert de J. N. & G. juxta disc. Ebr. lib. V. c. VI.* quod edicto jussit fœminas, quotquot virgines in illius regno essent, *γαμείσθαι ἐνὶ ἀνδρῶν, viro unico nubere.* Nam ante ejus regnum more ferino fœminæ Atticæ commiscebantur, cuicumque pro libitu vellent. Quibus sexcenta addi possent, cum ex iisdem, tum aliis hujus gentis monumentis.

XIX. Ipse

XIX. Ipse Seldenus, e quo nostri variarum gentium polygamiam probant, libro modo citato *cap. vi.* non diffimulat, *ius hoc polygamia in Oriente olim hodieque passim in usu. in Occidente non item. in hoc raras satis esse binas simul nuptias.* Aristonem Regem Spartanorum in exemplum suorum subditorum tres habuisse uxores, ex Herodoto edoctus est Theophilus. Ast si quis inspexerit Herodoti *Hist. lib. vi.* facile animadvertet, talia de istius regis nuptiis referri, quæ subditis non imitanda, & neutiquam a Christianis approbanda. *Ariston, inquit, Sparta regnum obtinens cum e duabus uxoribus liberos non susciperet, & in se culpam ejus rei non esse agnosceret, tertiam duxit uxorem, & quidem Ageti amici sui hac fraude: Ageto sodali suo, cujus illa erat uxor, recepit se dono daturum unam e suis rebus, quamcumque ille optaret: atque invicem jussit illum simile munus sibi dare. Agetus nihil de re uxoria suspicatus, quum videret Aristoni quoque uxorem esse, accepit conditionem, & in eam rem jusjurandum interposuit. Cui mox Ariston e suis rebus pretiosis donavit, quam ille elegit. Ipse vicissim cum ejus partes petendi muneris ab illo fuerunt, illius uxorem abducere studebat. Agetus dicere, se præter hoc unum cætera annuisse: jurejurando tamen adactus ac dolo seductus eam abducere permisit: ita tertiam hanc Ariston, repudiata secunda, duxit uxorem. Gregium sane exemplum a Theophilo propositum, subditis imitandum.*

XX. Quæ ex historia Romana producit ad probandam polygamiam, nihilo sunt veriora. More enim suo Scriptores vel male interpretatur, & in falsum sensum torquet, vel male applicat, vel omittit, quæ erant adjicienda. Primum Imperatorem Julium Cæsarem legem tulisse, *ut liberorum querendorum causa quot vellet quisque uxores ducere facultas foret*, ex Suetonio refert, tacito capite, ideo forte, ne quis statim fraudem deprehenderet. Lege, quæ habet elegantissimus scriptor *cap. XLIX.* de Julio Cæsare, ubi *eum Dolabella pellicem regina, spondam interiorem regia lectica, ac Curio stabulum Nicomedis & Bithynicum fornicem dicunt. Gallico triumpho milites ejus vulgatissimum illud pronuntiaverunt:*

Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem:
Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

XXI. Cap.

XXI. Cap. L. pergit Suetonius in ejus vita: *pronus & sumtuosus in libidines fuisse constans opinio est, plurimasque & illustres feminas corrupisse.* Cap. LI. *Ne provincialibus quidem matrimoniis abstinuisset, vel hoc disticho apparet, jactatato aque a militibus per Gallicum triumphum,*

Urbani servate uxores, mœchum Calvum adducimus.

Aurum in Gallia effutuisti: heic sumpstisti mutuum.

Cap. LII. *Dilexit & reginas, Eunoen Mauram, maxime Cleopatram. Denique Helvius Cinna Trib. pleb. plerisque confessus est, habuisse se scriptam paratamque legem, quam Caesar ferre jussisset, cum ipse abesset, uti uxores liberorum quærendorum causa, quas, & quot vellet, ducere liceret. Ac ne cui dubium omnino sit, & impudicitia eum, & adulteriorum flagrasse infamia, Curio pater quadam eum oratione, omnium mulierum virum, & omnium virorum mulierem appellat. Quamvis Suetonius Legem, non rogationem appellet, quia tamen vellet dicit in singulari, id sibi ille sumpstisse, non omnibus permittum videtur. Eru- ditissimus Casaubonus adnotat, dicere *quas*, quia illi & civi Romano & Senatori, non cum omnibus jus fuit connubii: puta, cum ea, quæ esset sanguine propius juncta, cum peregrina, cum liberta aut serva; dicere *quot*, quia legibus Rom. non permittitur *πολυγαμία*. Si vel ergo lex talis lata a Julio Cæsare, in libidines prono, id non præjudicat monogamiæ Romanis usitata.*

XXII. Ideoque M. Antonius, teste Plutarcho in ejus vita *πρῶτον μὲν ὁμῆ δύο γυναῖκας ἤγάγετο, πρᾶγμα μηδὲν ῥωμαῖοις πεπονημένον primum, quod erat apud Romanos inauditum, duas simul accepit uxores. Deinde civem & justam uxorem expulit domo, quo peregrina & illegitima indulgeret. Unde ex matrimonio huic summa mala. In eo vitium ponit Plutarchus, non quod libidinis tantum causa duas duxerit, quemadmodum Theophilus interpretatur, sed quod simpliciter præter morem duas sibi matrimonio junxerit. Simile est, quod de Claudio, quem Theophilus noster oblitus est, narrat Suetonius lib. v. c. xxvi. Sponsas admodum adolescens duas habuit: *Emiliam Lepidam, Augusti proneptem: item Liviam Medullinam; priorem quod parentes ejus Augustum offenderant, Virginem adhuc repudiavit: posteriorem, ipso die, qui erat nuptiis destinatus, amisit. Uxores deinde duxit Plautiam Urgulanillam, triumphali, & mox Aliam Petinam, consulari patre. Cum utraque divortium fecit: sed cum Petina, ex levibus offensit: cum Urgulanilla, ob libidinum pro-**

bra

bra & homicidii suspicionem. Post has Valeriam Messallinam in matrimonium accepit, qua C. Silio etiam nupserat, publice, vivo Claudio, absente tamen. Et paullo post: illecebris Agrippina, Germanici fratris sui filia, per jus osculi & blanditiarum occasiones pellectus in amorem, subornavit proximo senatu, qui censeret cogendum se ad ducendam eam uxorem, quasi Reip. maxime interesset. dandamque ceteris veniam talium conjugiorum, qua ad id tempus incesta habebantur.

XXIII. Hic vides, quid reges & principes interdum constituent, & jubeant, ut suis voluptatibus indulgeant. Ne videretur Claudius propinquitate sanguinis incestum committere (contra Levit. xviii. 12.) eam in rem Senatusconsultum postulavit, ut in posterum nuptiæ inter patruos fratrumque filias justæ statuerentur. Verumtamen Tacitus lib. xii. *Annal.* scribit, non nisi unum repertum esse, qui talis matrimonii cupidus fuisset; Suetonius duos refert. Sed hoc Senatusconsultum postea a Nerva Imperatore est abrogatum. Atque ita satis apparet, quanti ponderis sit argumentum ab Imperatore Christiano Valentiniano peti- tum, ejus omnes nostri Polygamiae defensores faciunt mentionem. Theophilus Thesi xiii. Athanasius ad eam pag. 89. 90. Daphnaeus Arcuarius inde a pag. 162. ad 180. duas uxores simul habuisse Valentinianum, deque bigamia legem tulisse ex Socratis Hist. Ecclesiasticae lib. iv. c. xxvi. Pauli Diaconi Hist. xii. Nicephori Callisti lib. xi. c. xxxiii. aliorumque monumentis probant, iterum obliti sui Seldeni, cujus judicium adscribere non piget ex *Ux. Ebr. lib. i. cap. ix.* sub finem. Valentinianus Augustus (si Socrati fides) legem tulerat ὡς εἴνεκεν τῷ ἐπιθυμῶντι δύο γυναῖκας ἔχειν γυναῖκας Ut cuilibet pro libitu fas esset duas habere uxores. Ipse nempe Justinam Severæ superinduxerat. Hoc ne contra legem facere videretur, eam ita novari voluit, tum Christianismi de nuptiis scita, tum mores Majorum nimium impugnans. Ita scilicet Socrates, qui sub annum post Valentinianum hunc septuagesimum scripsit. Paullo post: Sed vero ob egregiam rei insolentiam, & quoniam non omnino reperitur in auctoribus ætatis illius reliquis (veluti Ammiano, Zozimo, Orosio, Patribus item Christianis, qui de re matrimoniali toties disputant) in quibus si ita se res revera habuisset, vix credibile est, eos silentio eam prætermisisse, ideo ut fabulam seu figmentum plane rejiciendum pluribus contendit Baronius *Annal. Tom. 4. Anni 370. §. 125.* nec

magis binas ejusdem simul uxores illas, quam ipsam ejusdem legem de pluribus simul uxoribus ducendis admittens. Hactenus Seldenus. Si ergo vel vera esset historia, quod tamen plurimis non videtur, eo saltem sine legem illam tulisset, ut qui vellent, impune bigamiam contraherent, ne hoc suo delicto plurimos offenderet. Et qui historiam tradunt, Imperatoris exemplum neminem imitatum esse volunt. Ideoque huc deveniendum non est, ut probetur, quicquid non fuit in Principibus expresse reprehensum, id licitum esse. Quia notum est, quam licentiosi sint interdum in nonnullis Principes, alioqui pii & religiosi. Eadem valet responsio ad objectum Æthiopum regem Christianum, si vera sit historia, quod quatuor uxores reginas sustentaverit. Seldenus Christianorum polygamorum in Oriente non meminit.

XXIV. Denique non moramur producta ex auctoribus de paucis polygamiis, qui reperti sunt olim in Germanis. Certissimum enim est, quod e Tacito *de moribus Germanorum cap. xviii.* allegavit Theophilus, *solos prope barbarorum singulis uxoribus contentos esse, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem, plurimis nuptiis ambiuntur, explosa polygamia simultanea, imo apud nonnullos etiam successiva. Cap. xix. prope finem: Sic unum accipiunt maritum, quo modo unum corpus, unamque vitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament. Ut ita duo essent in carnem unam, juxta primam institutionem. Quemadmodum Phil. Cluverius Germania Antiq. lib. 1. cap. xx. tradit, hoc Germanos nostros ex memoria & observatione divini præcepti, quod Deus dederat Adamo Gen. 11. 24. didicisse, atque ab proavis suis, Noacho, Japheto, Gomero, Aschenaze in Asia acceptum, quam religiosissime postea observasse. Admodum pauci, Reges scilicet atque Principes, ex vicinarum gentium traxisse moribus videntur polygamiam, non ex majorum institutis; uti Ariovisti, Marcomannorum Regis, duas fuisse uxores, refert Cæsar bell. Gall. lib. 1.*

XXV. Quid amplius? Brachmanes, Indos, Chineses, aliosque barbaros producant. Quasi vero illi Christianis vivendi norma esse debeant, ad quorum mores se ne quidem componunt alii gentiles. De barbaris, qui per Arabici sinus oram, & per Troglodyticam, Æthiopiamque ad Austrum, sunt diffusi, refert Diodorus Sic. *Bibl. Hist. lib. 111. cap. xv. quod quidam prorsus nudi*

nudi vitam agant, quibus uxorum & liberorum non secus ac gregum armentorumque communio, voluptatis & laboris usus nullus præter naturalem: nec ulla turpis & honesti notio. Cap. xvii. Cum fœminis, quasunque fors offert, sobolis causa generanda, commisceantur. De Americanis Hieronymus Bezon. Mediolanensis scribit par. iv. & xiii. quod sint polygami, & facile uxoribus nuncium mittant; mox ubi consenuere, eas ablegent, & juniores adsciscant, suarumque conjugum virginitatem delibandam tradant sacerdotibus. Joannes Lerijs Burgundus *Navigazione in Brasiliam America cap. xvi.* cuilibet illic viro tot uxores ducere, quot visum fuerit, licere, & hos tantum gradus observari, ut nemo eorum matrem, sororem vel filiam in uxorem ducat: reliquorum rationem nullam haberi. Gotardus Arthusius *India Orient. Par. vi.* narrat, in regno Berin uxores regem complures habere, ultra 600 sæpe, quamvis non omnes sint legitimæ, nobiles sæpe 80 vel 90, nec quenquam tam abjectæ fortunæ reperiri, qui non decem vel duodecim uxores domi suæ habeat. Et *Par. ix.* uxores Calicutenses, mortuo viro in ignem se præcipitare, quia decem, viginti, vel triginta habeant. Ecce quam egregii hi erunt Magistri in rebus matrimonialibus.

XXVI. Tandem apud Theophilum agmen claudunt *Turca*, uxorum pluralitate gaudentes, qui quidem in multis circa religionem dissident ab hodiernis Persis, in polygamia tamen conveniunt. A Persis eam a multis temporibus observatam esse, Strabo testis est *lib. xv.* qui id fieri, ait, ab iis multiplicandæ prolis gratia. Hodie vero explendæ potius libidinis causa, plures assumi uxores, Olearius censet *Hodæp. p. 602.* traditque, Persas uxorem comparare Calendario, cujus modo in singulos annos ulus esse potest. De Turcis refert Busbequius *Epistol. p. 136.* iis licitum esse plures uxores, (quatuor scilicet simul, uti testantur Cotovicus *p. 192.* & Breuningius *Iin. Orient. p. 57.* non ultra, Th. Smith *de Moribus & Institutis Turcarum.*) pellices autem sive concubinas, quæ non nisi dote a justis uxoribus distinguuntur, quot opibus suis quisque sustentare possit, ducere. Quot autem & apud eos polygamia pariat lites & molestias, diæterium quoddam Turcicum celebris Poætæ arguit:

אֵיכָּי אִישׁ בֵּיר כְּרֵאוֹן *Duo asini, una Caravana,*
אֵיכָּי אִרוֹת בֵּיר רֵיוֹן *Dua uxores, unum forum.*

R 2

Vel

Vel clarius: Duo afini tantum creant molestiæ, quantum totus comitatus; & ubi duæ mulieres, ibi ob lites perpetuum est forum.

XXVII. Tam Persæ autem quam Turcæ hac in parte sequuntur Mohammedis Pseudo-Prophetae sui, hominis libidinofissimi, & præceptum sive permissum *Sur.* 8. & exemplum, cum iste teste AbulFarajio p. 14. septendecim uxores, juxta AbulFedam aliofque, quindecim, juxta quosdam vero plures, quam viginti uxores habuerit. In numero enim assignando, inquit AbulFarajius, variatur. Ex quibus depravatus moribus, & insatiabili libidine, Mahometem verum non fuisse Prophetam, facileprehenditur. Zeydino servo uxorem abstulisse; cum Marina, puella Judæa 15 annos nata, adulterium commisisse, & cum Axa non amplius octo annos nata concubuisse, & nullos limites suæ libidini posuisse dicitur. Quam ob causam matrimonii leges ampliavit, & quod vetitum apud alias gentes, licitum fecit. Quemadmodum ante de Imperatoribus observatum. Atque ita paucis Thefibus tot folia Theophili & Athanasii refutavimus.

XXVIII. Ex quibus omnibus planum, quam parum tribuendum sit in hac controversia juri gentium, cum non omnium præceptorum ad legem naturæ pertinentium immediata persuasio in omnium & singulorum hominum animis reperitur, sed in omnibus generalia saltem honesti & turpis principia dentur, unde menti, si recta ratione uti voluerit, facile est, plurimas per ratiocinationem conclusiones firmissimas elicere, quemadmodum hac in parte a multis gentibus factum est. Cui veritati nihil deccedit per diversissima sæpe hominum de officiis quibusdam officia.

SEC.